

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Lidija Gajšek

**RODITELJSKO PONAŠANJE,
PRIVRŽENOST RODITELJIMA I
ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM KOD
ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

LIDIJA GAJŠEK

**RODITELJSKO PONAŠANJE,
PRIVRŽENOST RODITELJIMA I
ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM KOD
ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Andreja Brajša-Žganec

Zagreb, 2018.

Sažetak

Obiteljska klima u kojoj su članovi obitelji emocionalno bliski te se međusobno poštuju i uvažavaju pogoduje osjećaju zadovoljstva životom adolescenata. Stoga je cilj istraživanja bio utvrditi u kojoj mjeri percipirano roditeljsko ponašanje i privrženost roditelju mogu predvidjeti zadovoljstvo životom adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 262 učenika srednjih škola koji su ispunili Inventar dječjih procjena roditeljskog ponašanja, Inventar privrženosti roditeljima i vršnjacima te Skalu zadovoljstva životom. Nije utvrđena značajna razlika između djevojaka i mladića u zadovoljstvu životom. No, dobiveno je da postoje razlike u percepciji roditeljskog ponašanja majki i očeva te privrženosti adolescenata majkama i očevima. Adolescenti procjenjuju da su majke više prihvaćajuće i usmjerene na njih te da više prihvaćaju njihovu individuaciju nego očevi. Također, imaju veće povjerenje i komunikaciju s majkama nego s očevima. S druge strane, majke procjenjuju više intruzivnima i hostile kontrolirajućima nego očeve, a očeve više neprijateljski udaljenima i otuđenima nego majke. Dobiveno je da su više zadovoljni svojim životom adolescenti koji kod roditelja procjenjuju veće povjerenje, komunikaciju, prihvaćanje, usmjerenost na njih, prihvaćanje njihove individuacije te kod oca čvršću disciplinu. Uz to, veće zadovoljstvo životom imaju adolescenti čiji roditelji nisu otuđeni i neprijateljski udaljeni te čiji roditelji pokazuju nisku hostile kontrolu i usadivanje anksioznosti. Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je kako spol, privrženost roditelju i roditeljsko ponašanje zajedno objašnjavaju 41% varijance zadovoljstva životom adolescenata. Kao značajni prediktori pokazali su se majčino povjerenje, očeva komunikacija, prihvaćanje i prihvaćanje individuacije, majčina usmjerenost na dijete te spol.

Ključne riječi: roditeljsko ponašanje, privrženost roditelju, zadovoljstvo životom, adolescenti

Abstract

Family climate in which family members are emotionally close and respect one another favors a sense of life satisfaction in adolescents. Therefore, the aim of this study was to determine to what extent perceived parental behavior and parent attachment can predict life satisfaction in adolescents. The study included 262 high school students who completed the Children's Report of Parental Behavior Inventory, Inventory of Parent and Peer Attachment, and Satisfaction With Life Scale. There was no significant difference between girls and boys in life satisfaction. However, there were differences in their perception of parental behavior of mothers and fathers, as well as in their attachment to mothers and fathers. Adolescents perceive mothers as more accepting, oriented towards them and that they accept their individualization more than fathers. They also have greater trust and communication with their mother as opposed to father. On the other hand, mothers are perceived as more intrusive and hostile controlling than fathers, while fathers as more hostile distant and alienated than mothers. Results showed that adolescents who perceive higher trust, communication, acceptance, orientation towards them, acceptance of their individualization, and firmer fatherly discipline in parents are more satisfied with their life. Additionally, adolescents whose parents are not alienated and hostile distant from them and whose parents show low hostile control and anxiety instillation have higher life satisfaction. Hierarchical regression analysis determined that gender, parent attachment and parental behavior together account for 41% of the variance of adolescent life satisfaction. Significant predictors were mothers' trust, fathers' communication, acceptance and acceptance of individualization, mothers' orientation to child, and gender.

Keywords: parental behavior, parent attachment, life satisfaction, adolescents

Sadržaj

1. Uvod	2
1.1. Roditeljstvo.....	2
1.1.1. Roditeljsko ponašanje.....	3
1.1.2. Privrženost roditelju	5
1.2. Zadovoljstvo životom	8
1.3. Odnos roditeljstva i zadovoljstva životom kod adolescenata	10
2. Cilj i problemi istraživanja	12
2.1. Cilj istraživanja.....	12
2.2. Problemi istraživanja	12
3. Metoda.....	14
3.1. Sudionici	14
3.2. Instrumenti	14
3.3. Postupak.....	16
4. Rezultati.....	18
5. Rasprava	28
6. Zaključak	35
7. Literatura	37

1. Uvod

1.1. Roditeljstvo

Roditeljstvo je jedna od najvažnijih uloga koju pojedinac tijekom života može imati (Maleš i Kušević, 2011). Ono uključuje bezbroj aktivnosti, ponašanja i obaveza koje roditelji obavljaju u interakciji sa svojom djecom ili samostalno za svoju djecu (Brooks-Gunn i Markman, 2005). Samo roditeljstvo je vrlo kompleksan pojam koji uključuje odrednice poput motivacije za dobivanje djeteta, preuzimanje odgovornosti i brige za njegovu dobrobit te razne vrijednosti i ciljeve koje roditelji mogu ostvariti u roditeljskoj ulozi (Lacković-Grgin, 2011). Smatra se kako roditeljske kvalitete i sposobnosti nisu urođene već se stječu, unapređuju i oblikuju tijekom vremena kroz proces učenja. Roditeljstvo se može shvatiti i kao proces koji zahtijeva prilagodbu. Naime, i roditelji i dijete sazrijevaju s dobi te je potrebno konstantno učenje novih vještina poput komunikacije, asertivnosti, posredovanja, vođenja, upravljanja i nenasilnog rješavanja problema (Arendell, 1997).

Roditeljstvo možemo razmatrati kroz nekoliko različitih čimbenika. Prvenstveno ga možemo odrediti kroz subjektivni doživljaj roditeljstva. On obuhvaća odluku o postajanju roditeljem, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge, postavljenje odgojnih ciljeva te doživljaj vlastite vrijednosti kroz ulaganje napora, doživljaja djetetova uspjeha i emocionalne povezanosti s djetetom. Roditeljstvo također uključuje roditeljsku brigu koja se odnosi na rađanje djeteta te na svu ostalu skrb potrebnu za djetetovo održavanje, život i daljnji razvoj. Roditeljstvo možemo gledati i kroz postupke i aktivnosti kojima se roditelji bave kako bi ostvarili svoje ciljeve u roditeljskoj ulozi. Posljednje, roditeljstvo možemo tumačiti kroz odgojne stilove roditelja koji se odnose na emocionalno ozračje unutar kojeg se ostvaruje interakcija između roditelja i djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

Prema suvremenom gledištu, roditeljstvo se ne može tumačiti samo kroz utjecaj roditelja na dijete, već kroz međusobnu interakciju roditelja, djeteta i šire socijalne okoline. Naime, prema Bronfenbrennerovoj teoriji ekoloških sustava (1977) roditelj svojim postupcima može utjecati na dijete, ali i dijete svojim postupcima može utjecati na ponašanje roditelja. Također, interakcija roditelja i djeteta ovisi i o okolini u kojoj se nalaze, primjerice kakav je odnos obitelji s rođacima, prijateljima, susjedstvom, školom, radnim mjestom roditelja, lokalnom upravom, društvom u kojem žive i slično, što sve zajedno može povoljno ili nepovoljno djelovati na djetetov razvoj (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

1.1.1. Roditeljsko ponašanje

Socijalno-emocionalni razvoj djeteta velikim se dijelom odvija pod utjecajem djetetove uže okoline, posebice roditelja (Macuka, 2008). Kako će se roditelji ponašati prema djetetu ovisi o brojnim čimbenicima poput osobina i temperamenta roditelja i djeteta, kvalitete braka, odnosa između majke i oca, materijalnog stanja, zaposlenosti roditelja, preokupiranosti poslom, sobom te osobnim problemima i poteškoćama roditelja (Bezinović i Petak, 2001). Samo roditeljsko ponašanje je kompleksno i nema jednostavnog odgovora na pitanje kako se pravilno ponašati prema djeci različite dobi i u različitim situacijama. No, ono što se u velikom broju istraživanja ističe je važnost pozitivnog odnosa roditelja s djecom, koji uključuje brigu, toplinu, podršku i umjereni nadzor (Macuka, 2008). S time na umu, roditeljsko ponašanje može se prikazati kroz dvije dimenzije, emocionalnost i kontrolu (Cummings, Davies i Campbell, 2002).

Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelj doživljava i pokazuje u odnosu s djetetom. Ova dimenzija naziva se još i podrškom, toplinom, osjetljivošću, prihvaćanjem ili njegovanjem (Macuka, 2007). Ona s jedne strane kontinuuma uključuje ljubav, privrženost, brigu, nježnost i zainteresiranost te s druge strane odbacivanje, emocionalnu hladnoću, nezainteresiranost i neprijateljstvo koje roditelj pokazuje prema djetetu (Klarin i Đerđa, 2014). Emocionalno topli roditelji prihvaćaju svoju djecu, pružaju im podršku, razumijevanje, brigu i pažnju te uvažavaju njihove osjećaje. Kod discipliniranja djece često koriste objašnjenja, pohvale i ohrabivanja. Emocionalno hladni roditelji zanemaruju svoju djecu, odbacuju ih, neprijateljski su raspoloženi prema njima, te općenito pokazuju malo pozitivnih emocija u interakciji s djetetom (Macuka, 2007). Istraživanja su pokazala kako je roditeljsko prihvaćanje i odbijanje povezano s problemima u ponašanju djeteta, slikom koju dijete ima o sebi, lošim školskim postignućem, anksioznošću te nesigurnošću (Rohner i Rohner, 1984, prema Petani, 2015).

Dimenzija kontrole odnosi se na postupke koje roditelji koriste kako bi modificirali i utjecali na ponašanje i doživljavanje djeteta. Na jednom kraju kontinuuma nalaze se roditelji čija je kontrola nad djetetovim ponašanjem čvrsta. Oni djetetu postavljaju određena pravila i zahtjeve te nadziru njegovo ponašanje kako bi osigurali da se dijete pridržava postavljenih pravila. Na drugom kraju su roditelji koji slabo kontroliraju djetetovo ponašanje. Oni djetetu daju puno slobode, popustljivi su, ne određuju pravila niti nadziru djetetovo ponašanje (Macuka, 2007). Unutar ove dimenzije možemo razlikovati dvije vrste kontrole, psihološku i

bihevioralnu kontrolu (Cummings i sur., 2002). Iz tog razloga se u novije vrijeme smatra kako se zapravo radi o tri temeljne dimenzije roditeljskog ponašanja, emocionalnosti te psihološkoj i bihevioralnoj kontroli (Barber, Stolz i Olsen, 2005; Cummings i sur., 2002; Macuka, 2007). Osnovna razlika između psihološke i bihevioralne kontrole je u ciljevima koje roditelji žele postići njihovom primjenom. Primjenom psihološke kontrole roditelji nastoje kontrolirati djetetov psihološki svijet, odnosno njegove unutarnje doživljaje, emocije i misli. Za razliku od toga, primjenom bihevioralne kontrole roditelji nastoje kontrolirati djetetovo ponašanje, posebice nepoželjne oblike ponašanja (Klarin, 2006). Stoga se često bihevioralna kontrola povezuje s pozitivnim, a psihološka s negativnim razvojnim ishodima djeteta (Barber, Olsen i Shagle, 1994).

Psihološka kontrola sastoji se od onih postupaka koji onemogućuju razvoj djetetove psihološke nezavisnosti i samostalnosti, kao što su izazivanje osjećaja krivice ili uskraćivanje ljubavi (Keresteš, 2001). Uključuje nametljivo ponašanje roditelja, manipulativnu kontrolu, prisilu i pasivnu agresiju (Silk, Morris, Kanaya i Sternberg, 2003). Visoka psihološka kontrola roditelja često rezultira osjećajima krivnje, otuđenosti, odbačenosti, nedostatkom samopouzdanja, samoeфикаsnosti te stabilnog identiteta kod djece (Barber, 1996). Također, psihološka kontrola roditelja značajno je povezana s internaliziranim problemima djece poput anksioznosti i depresije, te eksternaliziranim problemima poput kršenja pravila i agresivnog ponašanja (Klarin i Đerđa, 2014).

Bihevioralna kontrola odnosi se na roditeljeve pokušaje reguliranja djetetova ponašanja, osobito nepoželjnog, a uglavnom se svodi na određivanje granica i pravila ponašanja (Keresteš, 2001). Kod bihevioralne kontrole roditelj ima aktivnu ulogu u procesu socijalizacije djeteta te ga vodi kroz proces usvajanja normi i standarda ponašanja adekvatnih za okruženje u kojem žive (Klarin i Đerđa, 2014). Pokazalo se da je niska bihevioralna kontrola roditelja povezana s eksternaliziranim problemima kod djece poput agresivnosti, delinkvencije te uporabe droga (Barber i sur., 1994).

Istraživanja pokazuju kako je ponašanje roditelja prema djeci stabilno tijekom vremena (Collins i Russell, 1991). No, isto tako se pokazalo kako se majke i očevi razlikuju u roditeljskom ponašanju te u količini uključenosti u odgoj djeteta. Majke su tako više uključene u odgoj djece nego očevi te su njihove interakcije s djecom više ispunjene bliskošću, razgovorom i usmjeravanjem. Očevi se pak češće igraju s djecom nego majke (Macuka, 2008). S druge strane, pokazalo se da su majke sklonije psihološkom kontroliranju,

a očevi bihevioralnom kontroliranju djece (Keresteš, 2002). Također, majke više koriste različite aspekte emocionalnog izražavanja u odnosu s djecom nego očevi (Macuka, 2010). Nadalje, pokazalo se da je dječja percepcija roditeljskog ponašanja više povezana s prilagodbom djeteta nego stvarno ponašanje roditelja (Schaefer, 1965). Pa tako dječaci više doživljavaju psihološku kontrolu roditelja u odnosu na djevojčice, a djevojčice više bihevioralnu kontrolu roditelja nego dječaci (Macuka, 2007).

1.1.2. Privrženost roditelju

Privrženost se definira kao emocionalna povezanost između roditelja ili skrbnika i djeteta. John Bowlby je prvi uveo pojam privrženosti te je 50-ih 20. stoljeća godina razvio teoriju privrženosti koja se pokazala kao jedna od najznačajnijih teorija u ovom području (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007). Proces razvoja privrženosti roditelju počinje nakon rođenja djeteta, iako se tek jasno može opaziti u dobi od šest do osam mjeseci (Vasta, Haith i Miller, 2005). Prema Vasti i suradnicima (2005) možemo razlikovati tri opća stupnja razvoja privrženosti.

Prvi stupanj odnosi se na razdoblje od djetetova rođenja do drugog mjeseca života i nazivamo ga fazom nediskriminativne socijalne reakcije. U ovom stupnju razvoja privrženosti dijete ne reagira pozitivno samo na majku već i na ostale ljude. No, i dalje ostaje prostor za razvoj odnosa privrženosti s majkom te se može prepoznati djetetova socijabilnost prema majci. S druge strane, majčina vezanost za dijete razvija se vrlo brzo. Nekada se smatralo kako je prvih nekoliko dana ključno za stvaranje majčine emocionalne privrženosti djetetu, no pokazalo se kako rani kontakt nije nužan za ostvarivanje takve veze. Naime, majke koje su bile odvojene od djece u prvim danima njihova života zbog bolesti ili majke koje su posvojile djecu također su razvile snažan odnos privrženosti sa svojom djecom.

Drugi stupanj razvoja privrženosti traje od drugog do sedmog mjeseca djetetova života i naziva se fazom diskriminativne socijalne reakcije. U ovoj fazi djeca i dalje usmjeravaju socijalne reakcije na nepoznate osobe, no više su zainteresirana za skrbnika i druge poznate osobe. Sa skrbnicima razvijaju interakcijske obrasce koji im omogućuju komunikaciju i uspostavljanje jedinstvenog odnosa (Vasta i sur., 2005). Također, u ovom razdoblju dijete daje jasne signale kada od skrbnika očekuje zaštitu (Klarin, 2006).

Treći stupanj razvoja privrženosti traje od osmog mjeseca do druge godine djetetova života te ga nazivamo fazom usmjerene privrženosti. U ovom razdoblju privrženost postaje

najjasnija, što je usko povezano s emocionalnim i fizičkim razvojem djeteta. Naime, u ovo vrijeme se počinje javljati strah te djeca postaju oprezna pred nepoznatima i počinju prosvjedovati zbog odvajanja od skrbnika. Najjasniji znak privrženosti u ovoj fazi je smanjivanje djetetove uznemirenosti u blizini skrbnika. Što se tiče fizičkog razvoja, dijete u dobi od šest do osam mjeseci počinje puzati čime uspostavlja kontrolu nad okolinom. Ovo je ključno za proces privrženosti iz razloga što dijete više ne mora plakati kako bi došlo u majčinu blizinu, već treba samo dopuzati do nje (Vasta i sur., 2005).

Privrženi roditelj prepoznaje i prihvaća dijete i njegove emocionalne, duhovne i fizičke potrebe (Klarin, 2006). Za stvaranje privrženosti značajan je i socijalni kontekst u kojem se stvara prvi socijalni i emocionalni odnos, posebice socijalna podrška koju skrbnik dobiva te razina stresa kojem je izložen (Ajduković i sur., 2007). Također, stvaranje ranih veza i kvaliteta brige o dojenčadi predstavlja temelj za kasnije funkcioniranje pojedinca i formiranje privrženog ponašanja (Bowlby, 1969). Ainsworth je na temelju longitudinalnog istraživanja privrženosti razvila klasifikaciju po kojoj je moguće razlikovanje tri tipa privrženosti, sigurnu, anksiozno-izbjegavajuću i anksiozno-opiruću privrženost.

Sigurna privrženost je ishod interakcije između majke i djeteta u kojoj je majka osjetljiva na potrebe djeteta i prilagođava svoje ponašanje njemu (Ajduković i sur., 2007). Odnosno, ako je majka dostupna djetetu i adekvatno reagira na njegove potrebe omogućuje mu stvaranje pozitivne slike o sebi, da se osjeća vrijednim da bude voljeno, i pozitivne slike o svijetu oko sebe, da može biti blisko s drugim ljudima (Buljan Flander i Karlović, 2004). Sigurno privrženost djeca više istražuju okolinu, bolje rješavaju probleme, imaju bolje odnose s vršnjacima, sigurnija su u majčinu ljubav te na odvajanje od majke reagiraju s manje straha (Ajduković i sur., 2007). Oni također pokazuju više emocija i upornosti što rezultira time da u odrasloj dobi imaju kvalitetnije međuljudske odnose. Često su sretniji u vezama koje duže traju te partnere doživljavaju kao dobre i povjerljive osobe.

Anksiozno-izbjegavajuća privrženost javlja se kada majka ne odgovara na potrebe djeteta, izbjegava ga i odbacuje te je psihološki nedostupna. Takva djeca nisu oprezna pred nepoznatima, postaju uznemirena kad ostanu sama, pokazuju manjak suradnje, istraživanja okoline i empatije, imaju lošije odnose s vršnjacima te izbjegavaju bliske emocionalne veze. Kada odrastu pokazuju strah od intimnosti i nemaju povjerenja u ljude. Često se pouzdaju sami u sebe i vlastite mogućnosti (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Anksiozno-opiruća privrženost je ishod ponašanja u kojem majka ponekad odgovara na djetetove potrebe i dostupna je, a ponekad ne odgovara i kažnjavajuća je. Zbog toga dijete doživljava majku nedosljednom i nesigurnom, što dovodi do toga da i oni postaju nesigurni i bojažljivi. Kod takve će djece samopouzdanje, samopoštovanje i motivacija za istraživanjem okoline ovisiti o podršci i odobravanju majke. To im otežava razvoj adekvatnih emocionalnih veza i povećava osjetljivost na stres. Anksiozno privrženi odrasli se lako zaljubljuju, ovisni su o svom partneru, često traže njegovo odobravanje i boje se da će biti ostavljeni (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Ajduković i suradnici (2007) navode kako 60-65% djece pokazuje znakove sigurne privrženosti, 20-25% anksiozno-izbjegavajuće privrženosti te 8-15% anksiozno-opiruće privrženosti. U nekim radovima se spominju još dodatna dva tipa privrženosti, dezorganizirano-dezorijentirana privrženost te djeca koja nisu razvila privrženost. Dezorganizirano-dezorijentirana privrženost javlja se kod djece koja su doživjela traume u odnosu s figurama privrženosti te su suprotstavljeni sa željom da pristupe i pobjegnu od skrbnika. Za razliku od toga, djeca bez privrženosti nisu imala priliku razviti emocionalnu vezu s drugim osobama. Ovdje se najčešće radi o djeci koja su odrastala u institucijama te su imala puno njegovatelja u nizu (Colin, 1996; Howe, 1995, sve prema Ajduković i sur., 2007).

U početku su istraživanja privrženosti bila gotovo isključivo usmjerena na emocionalni odnos djeteta i skrbnika te se teorija privrženosti tek 90-ih godina 20. stoljeća počela primjenjivati i na adolescente. No, Bowlbyjeva teorija privrženosti nije ponudila gotovo nikakvo pojašnjenje kako se privrženost u adolescenciji manifestira (Ručević i Mihalj, 2013). Armsden i Greenberg (1987) su privrženost u adolescenciji definirali kao kvalitetu afektivnog odnosa, odnosno osjećaj emocionalne sigurnosti u odnosima s različitim osobama, primjerice roditeljima i vršnjacima. Pritom autori navode da se u podlozi konstrukta privrženosti nalaze tri obilježja, povjerenje, komunikacija i otuđenost. Povjerenje se odnosi na međusobno razumijevanje i uvažavanje, komunikacija na dubinu i kvalitetu komunikacije te otuđenost na osjećaje ljutnje i interpersonalne otuđenosti u odnosu sa skrbnikom ili vršnjakom.

S obzirom da Bowlby (1969) smatra da kvaliteta privrženosti u ranoj dobi određuje emocionalne veze tijekom života pojedinca, možemo zaključiti da jednom uspostavljen tip privrženosti u djetinjstvu djeluje i strukturira kvalitetu odnosa u adolescenciji i zreloj dobi. Dobiveno je da adolescenti koji su razvili sigurnu privrženost pokazuju u odnosu s roditeljima

socijalno i emocionalno zdravlje, veću samokontrolu i moralne norme te češće uspostavljaju kvalitetnije intimne veze (Klarin, 2006). Također, imaju veće samopoštovanje, navode manje negativnih životnih promjena te pokazuju veću psihološku dobrobit nego adolescenti koji nisu razvili sigurnu privrženost (Armsden i Greenberg, 1987).

1.2. Zadovoljstvo životom

Zadovoljstvo životom i njemu srodni pojmovi, kao što su subjektivna dobrobit, sreća i kvaliteta života, noviji su konstrukti pozitivne psihologije koji se nastoje međusobno razlučiti, ispitivati i teorijski objasniti (Penezić, 2006). Brajša-Žganec i Kaliterna Lipovčan (2006) navode kako su zadovoljstvo životom, sreća i kvaliteta života različite komponente subjektivne dobrobiti. Naime, subjektivna dobrobit široko je područje koje obuhvaća emocionalne reakcije, zadovoljstvo pojedinim područjima života te zadovoljstvo i kvalitetu života. Pritom možemo razlikovati dvije komponente subjektivne dobrobiti, afektivnu i kognitivnu komponentu. Afektivna komponenta uključuje raspoloženja i emocionalne reakcije na događaje i situacije te se obično dijeli na pozitivan i negativan afekt, dok se kognitivna komponenta odnosi na zadovoljstvo životom (Tadić, 2010). Nadalje, sreću možemo definirati kao stanje radosti ili zadovoljstva (Argyle i Martin, 1991), a kvalitetu života kao stalnu interakciju utjecaja vanjskih uvjeta na život pojedinca i subjektivne percepcije tih uvjeta (Browne i sur., 1994). Pritom je sreća najčešće korišteni indikator emocionalne komponente subjektivne dobrobiti, a zadovoljstvo životom kognitivne komponente subjektivne dobrobiti (Miljković, 2013).

Složenost zadovoljstva životom može se vidjeti iz mnoštva različitih poimanja što je zadovoljstvo životom. Penezić (2006) navodi da je zadovoljstvo životom kognitivna evaluacija vlastitog cjelokupnog života dok Suldo i Huebner (2006) zadovoljstvo životom definiraju kao kognitivnu samoevaluaciju zajedno s različitim aspektima života kao što su obitelj, škola te zadovoljstvo samim sobom. Diener (2006) navodi da je zadovoljstvo životom izvješće o tome kako pojedinac ocjenjuje i vrednuje svoj cjelokupni život. Također, kaže da se zadovoljstvo životom može promatrati kao globalna procjena, ali i kao zadovoljstvo različitim područjima kao što su primjerice zdravlje, posao, dokolica, socijalni i obiteljski odnosi. Pritom pojedinci procjenjuju koliko su zadovoljni pojedinim područjem, a ponekad i koliko im je svako to područje važno ili koliko im se sviđa vlastiti život s obzirom na područje koje procjenjuju. U pokušajima teorijskog objašnjenja konstrukta zadovoljstva

životom, razvijena su tri modela, *model odozgo prema dolje* (eng. topdown model), *model odozdo prema gore* (eng. bottom-up model) te *dinamički model ravnoteže*.

Model odozgo prema dolje polazi od pretpostavke da su ljudi predodređeni da doživljavaju i reaguju na događaje i okolnosti na pozitivne ili negativne načine. Prema ovom modelu upravo naše unutarnje dispozicije određuju razinu zadovoljstva životom. Primjerice, osoba je sretna jer je tip osobe koja uživa u životnim zadovoljstvima, a ne nužno jer doživljava više životnih zadovoljstava (Brief, Butcher, George i Link, 1993). Te unutarnje dispozicije utječu na procjenu zadovoljstva raznih dijelova života, od ukupnog zadovoljstva životom do zadovoljstva pojedinim područjima života (Penezić, 2006).

Drugi model, *model odozdo prema gore*, predlaže da se ukupan osjećaj zadovoljstva dobiva zbrajanjem različitih ugodnih i neugodnih trenutaka i doživljava u životu. Odnosno da je osoba sretna zato što doživljava puno ugodnih trenutaka. Prema tome proizlazi da je zadovoljstvo životom kombinacija zadovoljstva u različitim područjima života kao što su brak, financijska situacija te obiteljski život (Brief i sur., 1993). Pritom, zadovoljstvo određenim domenama života može pridonijeti ukupnom zadovoljstvu, kao što i ukupno zadovoljstvo životom ima utjecaja na procjenu zadovoljstva različitih domena života (Penezić, 2006).

Posljednji model, *model dinamičke ravnoteže*, naglašava utjecaj različitih dimenzija ličnosti na procjenu zadovoljstva životom (Penezić, 2006). Pritom su se naj snažnijim prediktorima pokazali ekstraverzija i neuroticizam, dok su ugodnost i savjesnost također pozitivno povezane sa zadovoljstvom životom (Diener, Lucas i Oishi, 2005). Osim dimenzija ličnosti, ovaj model uključuje i određene objektivne pokazatelje i subjektivne procjene različitih područja života. Naime, razni životni događaji mogu narušiti određenu ravnotežu u životu što može utjecati na procjenu zadovoljstva životom (Penezić, 2006).

Zbog širokog interesa za istraživanje zadovoljstva životom, pokazalo se kako je ono povezano s brojnim konstruktima poput depresijom, mentalnim zdravljem, samopoimanjem, mirnoćom, vitalnošću, brigama, osobnom kontrolom, ciljevima, moralom, opaženim zdravljem, samopoštovanjem, stresom, socijalnom podrškom, obiteljskim funkcioniranjem, pojedinačnim funkcioniranjem, srećom, alijenacijom, bračnim i roditeljskim zadovoljstvom, zadovoljstvom poslom te naporima (Acton, 1994; Argyle, 1999, sve prema Penezić, 2006). Što se tiče adolescenata, prisutan je relativno manji broj istraživanja zadovoljstva životom u

odnosu na odraslu dob. Općenito, adolescenti izvještavaju o pozitivnom zadovoljstvu životom (Huebner, Drane i Valois, 2000; Penezić, 2006; Raboteg-Šarić, Brajša Žganec i Šakić, 2009). Također, neka istraživanja pokazuju kako postoje spolne razlike u zadovoljstvu životom adolescenata, odnosno kako su djevojke manje zadovoljne svojim životom od mladića (Raboteg-Šarić i sur., 2009), dok druga istraživanja navode kako spolnih razlika nema (Huebner i sur., 2000). Općenito, kod adolescenata se pokazalo da je zadovoljstvo životom pozitivno povezano sa samopoštovanjem, obiteljskom kohezijom, podrškom roditelja i percipiranom materijalnom dobrobiti (Raboteg-Šarić i sur., 2009). Također, pozitivno je povezano sa stavom prema nastavnicima, interpersonalnim funkcioniranjem te negativno sa socijalnom anksioznosti (Gilman i Huebner, 2006) i vršnjačkim nasiljem (Valois, Zullig, Huebner i Drane, 2001).

1.3. Odnos roditeljstva i zadovoljstva životom kod adolescenata

Obiteljska klima u kojoj su članovi obitelji emocionalno bliski te se međusobno poštuju i uvažavaju pogoduje osjećaju zadovoljstva životom kod adolescenata. Naime, pokazalo se kako je emocionalnost roditelja pozitivno povezana sa zadovoljstvom životom adolescenta. S time da kod djevojaka osjećaji topline i prihvaćanja od strane majke imaju veću ulogu u zadovoljstvu životom, dok kod mladića to imaju osjećaji topline i prihvaćanja od strane oca. Općenito, percipirana emocionalnost roditelja ima veću ulogu za zadovoljstvo životom djevojaka nego mladića (Tuce i Fako, 2014). Što se tiče psihološke kontrole, neka istraživanja upućuju na to da je negativno povezana sa zadovoljstvom životom adolescenata (Cacioppo, Pace i Zappulla, 2013; Seibel i Johnson, 2001), dok je u drugim istraživanjima dobiveno da povezanosti nema (Leung, McBride-Chang i Lai, 2004; Tuce i Fako, 2014). Isto tako je za bihevioralnu kontrolu dobiveno da su nadzor i odobravanje psihološke autonomije pozitivno povezani sa zadovoljstvom života adolescenata (Suldo i Huebner, 2004).

Rezultati istraživanja povezanosti privrženosti i zadovoljstva životom pokazali su kako je privrženost roditeljima snažan prediktor zadovoljstva životom kod adolescenata. Pritom su povjerenje i komunikacija adolescenta s roditeljima pozitivno, a otuđenost negativno povezani s ukupnim zadovoljstvom životom (Nickerson i Nagle, 2004). Istraživanje Raboteg-Šarić i suradnika (2009) također je potvrdilo kako otvorena komunikacija s roditeljima doprinosi zadovoljstvu životom adolescenata. U prilog ovome idu i rezultati istraživanja Cacioppo i suradnika (2013), koji su utvrdili da je zadovoljstvo životom

adolescenata značajno i pozitivno povezano s različitim dimenzijama funkcioniranja obitelji kao što su emocionalna uključenost i komunikacija s roditeljima.

Promotrivši sve navedeno možemo zaključiti kako je proučavanje roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju od velike važnosti zbog posljedica koje mogu imati na život adolescenta. Stoga je svrha ovog istraživanja bolje razumjeti odnos određenih odrednica roditeljstva te zadovoljstva životom adolescenata. S obzirom da postoje neusklađenosti u nalazima prethodno provedenih istraživanja, potrebno je detaljnije proučiti spolne razlike u zadovoljstvu životom kod adolescenata te istražiti doprinos određenih odrednica roditeljstva u njegovom objašnjenju. Također, u većini istraživanja se istražuje povezanost dimenzija roditeljskog ponašanja i zadovoljstva životom, te će se u ovom istraživanju iz tog razloga bolje proučiti subljestvice koje leže u pozadini dimenzija.

Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti znanstvenicima u daljnjim istraživanjima, posebice zbog novih saznanja na hrvatskoj populaciji gdje ovakva istraživanja nisu toliko česta te zbog relativno manjeg broja istraživanja zadovoljstva životom adolescenata u odnosu na odraslu dob. Također, nalazi ovog istraživanja mogu poslužiti svim stručnjacima u radu s roditeljima i adolescentima, ali isto tako i samim roditeljima kako bi dobili uvid o određenim ponašanjima i njihovim posljedicama na vlastito dijete.

2. Cilj i problemi istraživanja

2.1. Cilj istraživanja

Cilj provedenog istraživanja je utvrditi postoje li spolne razlike u zadovoljstvu životom, percepciji roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju kod adolescenata te ispitati postoji li razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju majki i očeva i privrženosti adolescenta majci i ocu. Također, cilj je utvrditi u kojoj mjeri spol, roditeljsko ponašanje i privrženost roditeljima mogu predvidjeti zadovoljstvo životom kod adolescenata.

2.2. Problemi istraživanja

U skladu s ciljem istraživanja formulirani su sljedeći problemi:

1. Utvrditi postoji li statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u zadovoljstvu životom.

Hipoteza: Očekuje se statistički značajna razlika između djevojaka i mladića, odnosno da će djevojke biti manje zadovoljne svojim životom nego mladići.

2. Utvrditi postoji li statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u percepciji roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju te postoji li statistički značajna razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju majki i očeva te privrženosti adolescenta majci i ocu.

Hipoteza: Očekuje se statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u percepciji roditeljskog ponašanja, na način da će djevojke percipirati veću bihevioralnu kontrolu (čvršća disciplina i veća ekstremna autonomnost), a mladići veću psihološku kontrolu roditelja (veća intruzivnost, hostilna kontrola i usađivanje anksioznosti). Također, očekuje se statistički značajna razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju majki i očeva te privrženosti adolescenta majci i ocu. Pritom će adolescenti percipirati da majke pokazuju veću emocionalnost (veće prihvatanje, usmjerenost na dijete, prihvatanje individuacije i manja neprijateljska udaljenost) i psihološku kontrolu (veća intruzivnost, hostilna kontrola i usađivanje anksioznosti) nego očevi, a očevi veću bihevioralnu kontrolu (čvršća disciplina i veća ekstremna autonomnost) nego majke. Također, adolescenti će imati više povjerenje i komunikaciju s majkom nego ocem te će biti više otuđeni od oca nego majke.

3. Utvrditi doprinos spola, roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju u predviđanju zadovoljstva životom kod adolescenata.

Hipoteza: Očekuje se statistički značajan doprinos spola, roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju u predviđanju zadovoljstva životom kod adolescenata, pri čemu će veće zadovoljstvo životom imati osobe muškog spola, adolescenti koji roditelje percipiraju visoko na dimenzijama emocionalnosti (visoko prihvaćanje, usmjerenost na dijete, prihvaćanje individuacije i niska neprijateljska udaljenost), bihevioralnoj kontroli (čvršća disciplina i veća ekstremna autonomnost), povjerenju i komunikaciji te nisko na psihološkoj kontroli (niska intruzivnost, hostilna kontrola i usadivanje anksioznosti) i otuđenosti.

3. Metoda

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 265 učenika drugih i trećih razreda dviju gimnazija u Zagrebu. S obzirom da smo istraživanjem željeli obuhvatiti adolescente koji imaju majku i oca, iz obrade rezultata izostavljeni su učenici sa samohranim roditeljima. Stoga je u obradu rezultata bilo uključeno 262 učenika u dobi između 15 i 18 godina ($M=16.62$, $sd=0.654$). Pritom je djevojaka bilo 138 (52.7%), dok je mladića bilo 124 (47.3%). Većina sudionika, njih 87%, živi s oba roditelja.

3.2. Instrumenti

Inventar dječjih procjena roditeljskog ponašanja (eng. *Children's Report of Parental Behavior Inventory*, CRPBI-57; Schaefer, 1965, prema Keresteš, 1999) ispituje roditeljsko ponašanje prema djeci na tri dimenzije - emocionalnosti (prihvatanje/odbacivanje), psihološkoj kontroli (psihološka kontrola/psihološka autonomija) i bihevioralnoj kontroli (čvrsta/slaba kontrola). Upitnik se sastoji od četiri oblika, prvi u kojem majka procjenjuje svoje ponašanje prema djetetu, drugi u kojem otac procjenjuje svoje ponašanje prema djetetu, zatim gdje dijete procjenjuje ponašanje majke prema sebi i posljednji oblik u kojem dijete procjenjuje ponašanje oca prema sebi. Za potrebe ovog istraživanja korištena su posljednja dva oblika upitnika, odnosno sudionici su procjenjivali ponašanje roditelja prema njima.

Upitnik se sastoji od 57 čestica koje su raspoređene u devet subljestvica. Dimenzija emocionalnosti sastoji se od 29 čestica koje čine četiri subljestvice te se odnose na prihvaćanje (8 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac gotovo uvijek razgovara sa mnom toplim i prijateljskim glasom*”), usmjerenost na dijete (5 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac mi poklanja puno brige i pažnje*”), prihvaćanje individuacije (8 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac mi dopušta da mu kažem ako mislim da su moje ideje bolje od njegovih*”) i neprijateljsku udaljenost (8 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac se žali da mu idem na živce*”). Dimenzija psihološke kontrole sastoji se od 18 čestica koje čine tri subljestvice te se odnose na intruzivnost (5 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac uvijek želi točno znati gdje sam i što radim*”), hostilnu kontrolu (8 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac me stalno pokušava promijeniti*”) i usađivanje anksioznosti (5 čestica, npr. „*Moja majka/Moj otac misli i govori o mojem lošem ponašanju još dugo nakon toga*”). Dimenzija bihevioralne kontrole sastoji se od 10 čestica koje čine dvije subljestvice od po 5 čestica te se odnose na slabu disciplinu (npr.

„Moja majka/Moj otac mi lako oprostí kad nešto pogriješim”) i ekstremnu autonomnost (npr. „Moja majka/Moj otac mi daje slobode koliko god želim”)

Zadatak sudionika je da na ljestvici od 3 stupnja (1 - *netočno*, 2 - *djelomice točno*, 3 - *potpuno točno*) za svaku česticu označi odgovor koji najbolje opisuje njegov odnos s roditeljem. Sudionik posebno ispunjava dva identična oblika upitnika, prvo za jednog roditelja te zatim za drugoga. Ukupan rezultat formira se kao zbroj rezultata za svaku subljestvicu, odvojeno za majku i oca, uz obrnuto kodiranje pojedinih čestica. Teoretski raspon kreće se od 29 do 87 za dimenziju emocionalnosti, od 18 do 54 za dimenziju psihološke kontrole te od 10 do 30 za dimenziju bihevioralne kontrole. U istraživanju Keresteš (1999) koeficijenti pouzdanosti izraženi Cronbach alphas svih subljestvica kreću se u rasponu od .55 do .80 za dječje procjene majčina roditeljskog ponašanja, te od .52 do .80 za dječje procjene očeva roditeljskog ponašanja. U ovom istraživanju koeficijenti pouzdanosti svih ljestvica kreću se u rasponu od .53 do .84 za procjenu majčina roditeljskog ponašanja, te od .54 do .89 za procjenu očeva roditeljskog ponašanja, što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost instrumenta.

Inventar privrženosti roditeljima i vršnjacima (eng. *Inventory of Parent and Peer Attachment*, IPPA; Armsden i Greenberg, 1987) namijenjen je mjerenju kvalitete i dimenzija privrženosti roditeljima i vršnjacima u adolescenciji, no u ovom radu korištene su samo tvrdnje koje se odnose na roditelje. Upitnik se sastoji od dva oblika, prvi u kojemu dijete procjenjuje odnos s majkom i drugi u kojemu procjenjuje odnos s ocem. Svaki oblik upitnika sastoji se od 25 čestica koje su zasićene trima faktorima – povjerenjem (10 čestica), komunikacijom (9 čestica) i otuđenosti (6 čestica). Povjerenje mjeri stupanj međusobnog razumijevanja i uvažavanja u odnosu privrženosti (npr. „Moja majka/Moj otac poštuje moje osjećaje”), komunikacija dubinu i kvalitetu verbalne komunikacije (npr. „Moja majka/Moj otac mi pomaže da razgovaram o svojim teškoćama”) te otuđenost osjećaje ljutnje i interpersonalne otuđenosti u odnosu s roditeljem (npr. „Brzo se uzrujam kada je moja majka/moj otac u blizini”).

Zadatak sudionika je da na ljestvici od 5 stupnjeva zaokruži odgovor koji najbolje opisuje njegov odnos s roditeljem, pri čemu 1 označava „Gotovo nikad ili nikad nije točno”, a 5 „Gotovo uvijek ili uvijek točno”. Ukupan rezultat formira se kao zbroj rezultata za svaku dimenziju, odvojeno za majku i oca, uz obrnuto kodiranje pojedinih čestica. Teoretski raspon kreće se od 10 do 50 za dimenziju povjerenja, od 9 do 45 za dimenziju komunikacije te od 6

do 30 za dimenziju otuđenosti. Upitnik je Ručević (2011), za potrebe istraživanja, prevela s engleskog jezika na hrvatski. U njenom istraživanju koeficijenti pouzdanosti izraženi Cronbach alphasom za majku iznose .89 za povjerenje, .91 za komunikaciju i .68 za otuđenost, te za oca iznose .88 za povjerenje, .88 za komunikaciju i .68 za otuđenost. U ovom istraživanju koeficijenti pouzdanosti za majku iznose .85 za povjerenje, .89 za komunikaciju i .71 za otuđenost, te za oca iznose .92 za povjerenje, .91 za komunikaciju i .81 za otuđenost. Sve navedene vrijednosti ukazuju na visoku pouzdanost instrumenta.

Skala zadovoljstva životom (eng. *Satisfaction With Life Scale*, SWLS; Diener, Emmons, Larsen i Griffin, 1985) namijenjena je mjerenju zadovoljstva vlastitim životom u cijelosti. Upitnik je izvorno na engleskom jeziku, no korištena je javno dostupna verzija na hrvatskom. Upitnik se sastoji od 5 tvrdnji (npr. „*Moj život je vrlo blizu onome što smatram idealnim*“) koje se nalaze na ljestvici od 7 stupnjeva, pri čemu 1 označava „*Uopće se ne slažem*“, 4 „*Niti se slažem, niti se ne slažem*“ te 7 „*U potpunosti se slažem*“. Zadatak sudionika je da za svaku tvrdnju zaokruži broj koji najbolje opisuje koliko se s tom tvrdnjom slaže. Ukupan rezultat formira se kao zbroj rezultata svih tvrdnji pri čemu viši rezultat označava veće zadovoljstvo životom. Teoretski raspon kreće se od 5 do 35. U ovom istraživanju koeficijent pouzdanosti izražen Cronbach alphasom iznosi .85, što ukazuje na visoku pouzdanost instrumenta.

Uz navedene upitnike prikupljeni su socio-demografski podaci, točnije podaci o spolu, dobi, razredu, prosjeku ocjena tijekom srednjoškolskog obrazovanja te ukupnom broju braće i sestara. Također, zanimalo nas je s kime sudionik živi, gdje su sudionici trebali naznačiti jedan od četiri ponuđena odgovora (1 - s oba roditelja, 2 - s majkom, 3 - s ocem, 4 - bez roditelja). Posljednje, sudionici su posebno za svakog roditelja trebali izabrati jedan od četiri ponuđena odgovora koji se odnose na stupanj obrazovanja majke i oca (1 - Osnovna škola, 2 - Trogodišnja srednja škola, 3 - Četverogodišnja srednja škola, 4 - Fakultet (i više)).

3.3. Postupak

Prije provedbe istraživanja, tražena je dozvola škola za provođenje diplomskog rada. Nakon dobivene dozvole, učenicima su podijeljeni obrasci za pismenu suglasnost roditelja.

Samo istraživanje provedeno je grupno za vrijeme satova razredne zajednice, u 15 razrednih odjeljenja s učenicima čiji su roditelji dali suglasnost. Prije ispunjavanja upitnika, tražen je obaviješteni pristanak učenika za sudjelovanje u istraživanju uz objašnjenje da je

sudjelovanje u potpunosti dobrovoljno, anonimno i da u bilo kojem trenutku imaju mogućnost odustati od istraživanja. Također, objašnjena im je svrha istraživanja i način vođenja podataka, odnosno da će se podaci voditi pod identifikacijskim brojem. Naglašeno je da će se rezultati koristiti isključivo za potrebe izrade diplomskog rada te je dana e-mail adresa na koju se mogu javiti ako imaju kakvih pitanja ili ih zanimaju rezultati provedenog istraživanja. Većina učenika iz navedenih razrednih odjeljenja, njih 98,1%, pristalo je na sudjelovanje u istraživanju.

Sudionici su prvo ispunjavali upitnik CRPBI-57, zatim upitnik IPPA te posljednje Skalu zadovoljstva životom. Redoslijed popunjavanja upitnika CRPBI-57 i IPPA za majku i oca variran je od odjeljenja do odjeljenja kako bi se izbjegao utjecaj redoslijeda popunjavanja upitnika jer oba upitnika sadrže jednake čestice za majku i oca. Stoga su u 7 razrednih odjeljenja za oba upitnika učenici prvo ispunjavali tvrdnje vezane uz majku te zatim oca, a u 8 razrednih odjeljenja prvo za oca pa za majku. Prije početka ispunjavanja, učenicima je dana opća uputa te mogućnost postavljanja pitanja. Ispunjavanje upitnika trajalo je u prosjeku 20 minuta. Kada su svi završili s ispunjavanjem, upitnici su sakupljeni te se učenicima zahvalilo na sudjelovanju.

4. Rezultati

U Tablici 1 slijedi prikaz deskriptivnih podataka za sve varijable.

Tablica 1. Deskriptivni podatci i Kolmogorov Smirnov test za zadovoljstvo životom, roditeljsko ponašanje i privrženost roditelju (N=262)

		<i>M</i>	<i>C</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Maks</i>	<i>K-S</i>		
Zadovoljstvo životom		26	27	6.37	8	35	.000*		
Roditeljsko ponašanje	Prihvatanje	Majka	20.9	22	3.08	10	24	.000*	
		Otac	19.2	20	4.07	8	24	.000*	
	Usmjerenost na dijete	Majka	12.8	13	1.96	7	15	.000*	
		Otac	10.9	11	2.8	5	15	.000*	
	Prihvatanje individuacije	Majka	20.5	21	3.04	10	24	.000*	
		Otac	18.9	19	3.98	8	24	.000*	
	Neprijateljska udaljenost	Majka	10.2	9	2.38	8	21	.000*	
		Otac	11.4	10	3.55	8	24	.000*	
	Intruzivnost	Majka	9.7	10	2.3	5	15	.000*	
		Otac	8.2	8	2.26	5	14	.000*	
	Hostilna kontrola	Majka	13.8	13	2.97	8	24	.000*	
		Otac	13.4	13	3.15	8	24	.000*	
	Usađivanje anksioznosti	Majka	8.1	8	2.53	5	15	.000*	
		Otac	8	7	2.53	5	15	.000*	
	Slaba disciplina	Majka	10.5	10	1.87	6	14	.000*	
		Otac	10.4	10	2.02	5	15	.000*	
	Ekstremna autonomnost	Majka	10.1	10	2.15	5	15	.000*	
		Otac	10.4	10	2.33	5	15	.000*	
	Privrženost roditelju	Povjerenje	Majka	43.9	46	6.37	17	50	.000*
			Otac	41	44	8.71	10	50	.000*
Komunikacija		Majka	35.9	37	7.26	13	45	.000*	
		Otac	31.4	32	8.99	9	45	.000*	
Otudjenost		Majka	12.2	11,2	4.34	6	24	.000*	
		Otac	13.9	13	5.73	6	30	.000*	

Napomena: $p < .001^*$.

Iz Tablice 1 može se vidjeti kako sudionici iskazuju visoko zadovoljstvo životom. Na dimenzijama percipiranog roditeljskog ponašanja u prosjeku pokazuju više vrijednosti za majčino i očevo prihvatanje, prihvatanje individuacije i majčinu usmjerenost na dijete, niže do umjerene vrijednosti za majčinu i očevu neprijateljsku udaljenost, hostilnu kontrolu, slabu disciplinu, ekstremnu autonomnost, očevu usmjerenost na dijete i majčinu intruzivnost, te niže vrijednosti za majčino i očevo usađivanje anksioznosti i očevu intruzivnost. Što se tiče privrženosti roditelju, adolescenti pokazuju više vrijednosti za povjerenje i komunikaciju s roditeljima, te nižu vrijednost za otudjenost.

Također, testirana je normalnost raspodjela Kolmogorov-Smirnov testom te se može vidjeti kako raspodjele rezultata na svim varijablama statistički značajno odstupaju od normalnosti ($p < .001$). Pritom zadovoljstvo životom, majčino i očevo prihvaćanje, usmjerenost na dijete, prihvaćanje individuacije, slaba disciplina, ekstremna autonomnost, povjerenje i komunikacija imaju negativno asimetričnu raspodjelu, dok majčina i očeva neprijateljska udaljenost, intruzivnost, hostilna kontrola, usađivanje anksioznosti i otuđenost imaju pozitivno asimetričnu raspodjelu. Iako je riječ o asimetričnim raspodjelama, koeficijenti asimetrije na svim varijablama većinom ne prelaze ± 1 što znači da se radi o blago asimetričnim raspodjelama. Zbog toga što ne postoje ekstremnija odstupanja u asimetričnosti može se smatrati kako je zadovoljen preduvjet o normalnosti raspodjele te je moguće korištenje parametrijske statistike u daljnjim analizama, odnosno korištenje t-testa i hijerarhijske regresijske analize (Bulmer, 1979).

Kako bi se odgovorilo na prvi istraživački problem, odnosno utvrdilo postoje li spolne razlike u zadovoljstvu životom, proveden je nezavisni t-test čiji se rezultati nalaze u Tablici 2. Što se tiče preduvjeta za provedbu t-testa, ne postoji ekstremnije odstupanje od normalnosti raspodjele te je Levenov test homogenosti varijance pokazao kako su varijance za zadovoljstvo životom homogene ($F(1,260) = .085, p = .771$).

Tablica 2. Prikaz razlike u zadovoljstvu životom s obzirom na spol ($N = 262$)

	Spol	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>
Zadovoljstvo životom	Ženski	138	25.4	6.34	1.696
	Muški	124	26.7	6.35	

Iz Tablice 2 može se vidjeti kako mladići u prosjeku pokazuju nešto više zadovoljstvo životom nego djevojke. No, provedeni t-test pokazuje kako ta razlika nije statistički značajna ($t(260) = 1.696, p = .091$). Drugim riječima, ne postoji statistički značajna razlika između djevojka i mladića u zadovoljstvu životom.

Drugi istraživački problem bio je ispitati razliku između djevojaka i mladića u percepciji roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju te vidjeti postoji li razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju majki i očeva i privrženosti adolescenta majci i ocu. Kako bi se na njega odgovorilo, provedena je analiza varijance s ponovljenim mjerenjima. Pritom, spol djeteta predstavlja varijancu između obitelji s muškim i ženskim djetetom (međugrupna varijabla), a spol roditelja varijancu unutar obitelji, odnosno procjenu ponašanja

majki i očeva (unutar-grupna varijabla). Rezultati provedenih analiza nalaze se u Tablici 3 i Tablici 4.

Tablica 3. *Prikaz rezultata analize varijance za roditeljsko ponašanje i privrženost roditelju, u funkciji spola djeteta i spola roditelja (N=262)*

	Izvor varijabiliteta	<i>F</i>	<i>p</i>	
Roditeljsko ponašanje	Prihvatanje	Spol djeteta	3.47	.06
		Spol roditelja	5.93	<.001
		Interakcija	2.22	.14
	Usmjerenost na dijete	Spol djeteta	.58	.45
		Spol roditelja	140.01	<.001
		Interakcija	.16	.69
	Prihvatanje individualizacije	Spol djeteta	.35	.55
		Spol roditelja	50.56	<.001
		Interakcija	2.25	.14
	Neprijateljska udaljenost	Spol djeteta	.07	.79
		Spol roditelja	36.69	<.001
		Interakcija	4.55	.03
	Intruzivnost	Spol djeteta	.12	0.74
		Spol roditelja	111.59	<.001
		Interakcija	1.23	0.27
	Hostilna kontrola	Spol djeteta	2.65	.11
		Spol roditelja	4.43	.04
		Interakcija	3.69	.06
	Usađivanje anksioznosti	Spol djeteta	1.45	.23
		Spol roditelja	.59	.44
		Interakcija	2.65	.11
	Slaba disciplina	Spol djeteta	6.97	.01
		Spol roditelja	1.35	.25
		Interakcija	.07	.80
Ekstremna autonomnost	Spol djeteta	.22	.64	
	Spol roditelja	3.01	.08	
	Interakcija	.16	.69	
Privrženost roditelju	Povjerenje	Spol djeteta	.16	.69
		Spol roditelja	37.78	<.001
		Interakcija	1.58	.21
	Komunikacija	Spol djeteta	.03	.87
		Spol roditelja	97.29	<.001
		Interakcija	9.11	<.01
	Otuđenost	Spol djeteta	.22	.64
		Spol roditelja	30.80	<.001
		Interakcija	4.48	.04

Tablica 4. Prikaz aritmetičkih sredina i standardnih devijacija roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju djevojaka ($N=138$), mladića ($N=124$) te djevojaka i mladića zajedno ($N=262$)

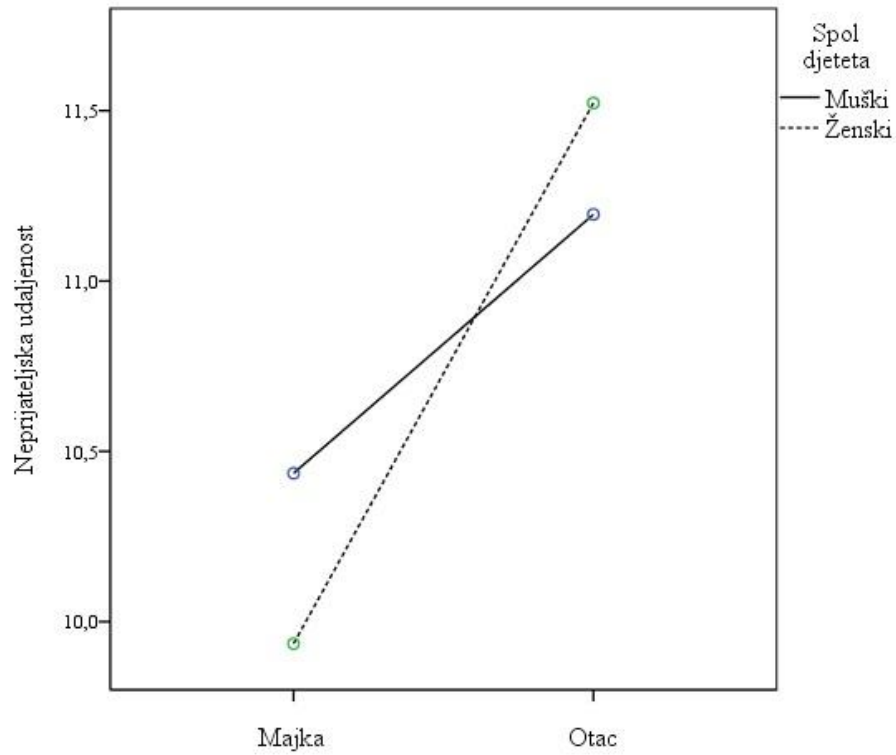
		Djevojke		Mladići		Zajedno		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Roditeljsko ponašanje	Prihvaćanje	Majka	21.4	2.90	20.4	3.19	20.9	3.08
		Otac	19.4	4.33	19.0	3.75	19.2	4.07
	Usmjerenost na dijete	Majka	13.0	1.93	12.7	2.01	12.8	1.96
		Otac	11.0	2.94	10.9	2.66	10.9	2.80
	Prihvaćanje individuacije	Majka	20.8	2.87	20.3	3.21	20.5	3.04
		Otac	18.9	4.27	19.0	3.65	18.9	3.98
	Neprijateljska udaljenost	Majka	9.9	2.27	10.4	2.48	10.2	2.38
		Otac	11.5	3.88	11.2	3.17	11.4	3.55
	Intruzivnost	Majka	9.6	2.19	9.8	2.42	9.7	2.30
		Otac	8.2	2.26	8.1	2.28	8.2	2.26
	Hostilna kontrola	Majka	13.4	2.79	14.3	3.11	13.8	2.97
		Otac	13.3	3.40	13.5	2.86	13.4	3.15
	Usađivanje anksioznosti	Majka	7.8	2.48	8.4	2.56	8.1	2.53
		Otac	8.0	2.66	8.1	2.39	8.0	2.53
	Slaba disciplina	Majka	10.8	1.86	10.3	1.86	10.5	1.87
		Otac	10.6	2.16	10.1	1.81	10.4	2.02
	Ekstremna autonomnost	Majka	10.2	2.06	10.1	2.24	10.1	2.15
		Otac	10.4	2.27	10.3	2.41	10.4	2.33
Privrženost roditelju	Povjerenje	Majka	44.0	6.75	43.8	5.96	43.9	6.37
		Otac	40.5	9.41	41.4	7.88	41.0	8.71
	Komunikacija	Majka	36.6	7.59	35.1	6.83	35.9	7.26
		Otac	30.8	9.37	32.0	8.53	31.4	8.99
	Otudenost	Majka	11.7	4.22	12.6	4.43	12.2	4.34
		Otac	14.1	6.08	13.7	5.32	13.9	5.73

Prema podacima iz Tablice 3 može se vidjeti kako se efekt spola djeteta pokazao statistički značajan samo za jednu subljestvicu roditeljskog ponašanja, a to je slaba disciplina ($F = 6.97$, $p = .01$). Drugim riječima, postoji statistički značajna razlika u procjeni roditeljske discipline između mladića i djevojaka. Iz Tablice 4 vidljivo je kako su prosječne vrijednosti procjena majčine i očeve slabe discipline veće kod djevojaka nego mladića, iz čega možemo zaključiti da roditelji provode nešto slabiju disciplinu prema djevojkama u odnosu na mladiće. Što se tiče ostalih subljestvica roditeljskog ponašanja te privrženosti roditelju, nije nađena statistički značajna razlika između djevojaka i mladića.

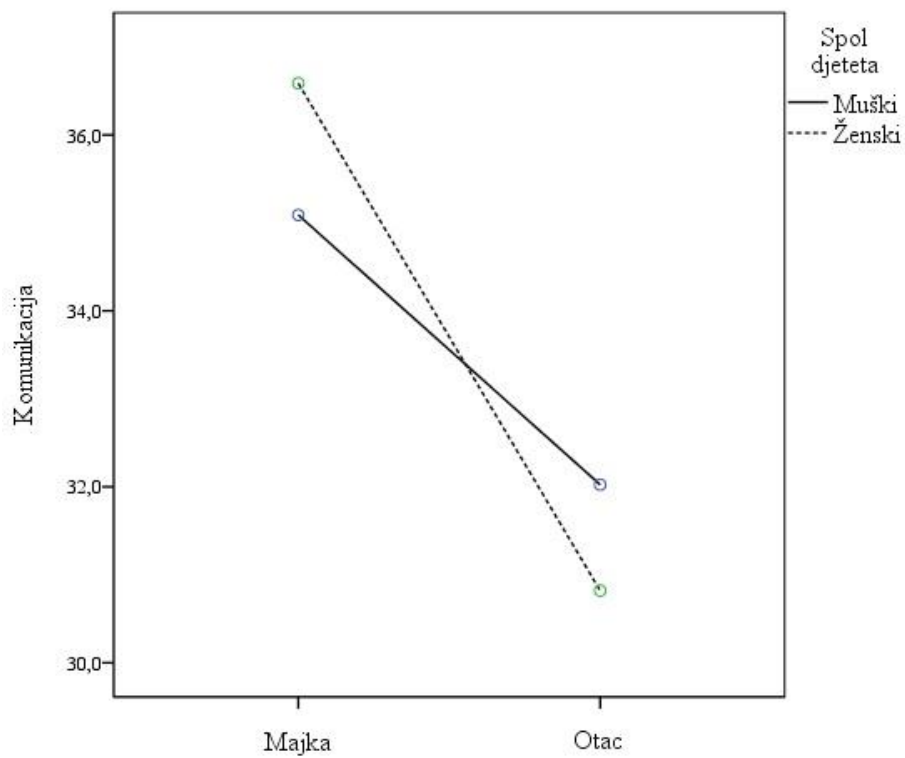
S druge strane, iz Tablice 3 vidljivo je kako se efekt spola roditelja pokazao statistički značajan za većinu subljestvica roditeljskog ponašanja, odnosno za prihvaćanje ($F = 5.93$, $p <$

.01), usmjerenost na dijete ($F = 140.01, p < .01$), prihvaćanje individuacije ($F = 50.56, p < .01$), neprijateljsku udaljenost ($F = 36.69, p < .01$), intruzivnost ($F = 111.59, p < .01$) i hostilnu kontrolu ($F = 4.43, p = .04$). Također, pokazao se statistički značajan za sve tri dimenzije privrženosti roditelju, odnosno za povjerenje ($F = 37.78, p < .01$), komunikaciju ($F = 97.29, p < .01$) i otuđenost ($F = 30.80, p < .01$). Prosječne vrijednosti procjena majčinog ponašanja veće su od prosječnih vrijednosti očevih kod prihvaćanja, usmjerenosti na dijete, prihvaćanja individuacije, intruzivnosti, hostilne kontrole, povjerenja i komunikacije, dok su prosječne vrijednosti očevog ponašanja veće od majčinog kod neprijateljske udaljenosti i otuđenosti (Tablica 4). Drugim riječima, adolescenti procjenjuju kako su majke više prihvaćajuće i usmjerene na njih te više prihvaćaju njihovu individuaciju nego očevi. Također, adolescenti imaju veće povjerenje i komunikaciju s majkama nego s očevima. S druge strane, majke pokazuju veću intruzivnost i hostilnu kontrolu nego očevi, dok su očevi više neprijateljski udaljeni i otuđeniji nego majke.

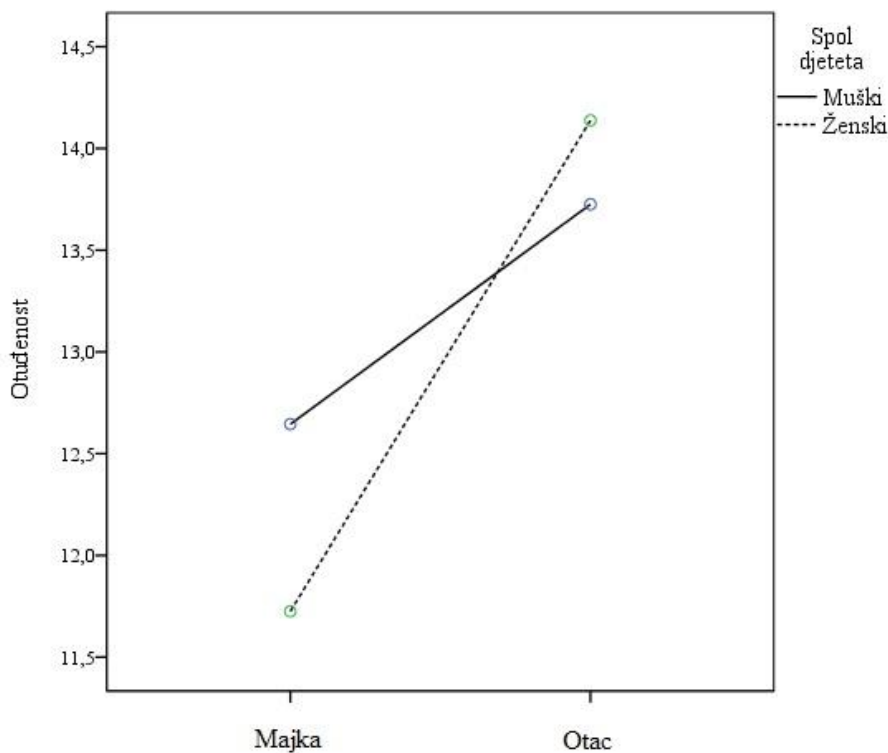
Prema Tablici 3, interakcija spola djeteta i spola roditelja pokazala se značajnom za jednu subljestvicu roditeljskog ponašanja, a to je neprijateljska udaljenost ($F = 4.55, p = .03$). Također, interakcija se pokazala značajnom za dvije dimenzije privrženosti roditelju, a to su komunikacija ($F = 9.11, p < .01$) i otuđenost ($F = 4.48, p < .04$). Dakle, postoji statistički značajna razlika u procjeni ponašanja majki između djevojaka i mladića te procjeni ponašanja očeva između djevojaka i mladića u neprijateljskoj udaljenosti, komunikaciji i otuđenosti. Iz Grafičkih prikaza 1, 2 i 3 u nastavku, vidljivo je kako majke pokazuju višu neprijateljsku udaljenost i otuđenost prema mladićima nego djevojkama, dok očevi višu neprijateljsku udaljenost i otuđenost pokazuju prema djevojkama nego mladićima. Također, majke imaju veću komunikaciju s djevojkama nego mladićima, a očevi s mladićima nego djevojkama. U ostalim subljestvicama i dimenzijama nema statistički značajne razlike u procjenama roditeljskog ponašanja i privrženosti majki između djevojaka i mladića, kao ni u procjenama očeva između djevojaka i mladića.

Grafički prikaz 1. Interakcijski efekt spola djeteta i spola roditelja za neprijateljsku udaljenost

Grafički prikaz 2. Interakcijski efekt spola djeteta i spola roditelja za komunikaciju

Grafički prikaz 3. Interakcijski efekt spola djeteta i spola roditelja za otuđenost

Kako bi se odgovorilo na treći istraživački problem i utvrdio doprinos spola, roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju u predviđanju zadovoljstva životom kod adolescenata provedena je hijerarhijska regresijska analiza. S obzirom na rezultate prethodnih istraživanja, redoslijed kojim su blokovi ušli u analizu je (1) spol, (2) privrženost roditelju i (3) roditeljsko ponašanje, te su rezultati prikazani u Tablici 6, prije kojih se nalazi prikaz povezanosti među svim varijablama u Tablici 5.

Tablica 5. Povezanost prediktora spola, privrženosti roditelju i percipiranog roditeljskog ponašanja s kriterijem zadovoljstva životom (N=262)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1		-.10	.51**	.48**	-.43**	.42**	.39**	.34**	-.34**	.00	-.18**	-.19**	.10	.10
2	-.10		.01	.10	-.11	.17**	.07	.09	-.11	-.05	-.15*	-.11	.12*	.04
3	.44**	-.05		.74**	-.70**	.77**	.59**	.67**	-.66**	-.02	-.42**	-.41**	.28**	.14*
4	.47**	-.07	.82**		-.69**	.74**	.54**	.64**	-.58**	.13*	-.32**	-.30**	.20**	.10
5	-.36**	.04	-.78**	-.75**		-.65**	-.45**	-.53**	.64**	.06	.45**	.45**	-.19**	-.10
6	.42**	.05	.81**	.78**	-.67**		.63**	.73**	-.69**	.02	-.47**	-.41**	.37**	.24**
7	.39**	.02	.71**	.71**	-.59**	.77**		.53**	-.53**	.17**	-.21**	-.20**	.23**	.12*
8	.32**	-.01	.78**	.72**	-.63**	.80**	.68**		-.55**	.04	-.41**	-.33**	.33**	.28**
9	-.36**	.05	-.81**	-.73**	.71**	-.78**	-.73**	-.72**		.02	.50**	.45**	-.22**	-.04
10	.08	.02	.14*	.27**	-.12	.23**	.26**	.15*	-.14*		.44**	.39**	-.04	-.20**
11	-.17**	-.02	-.49**	-.31**	.43**	-.38**	-.32**	-.43**	.52**	.35**		.70**	-.35**	-.26**
12	-.14*	-.02	-.40**	-.23**	.34**	-.33**	-.26**	-.34**	.43**	.29**	.67**		-.34**	-.19**
13	.14*	.13*	.39**	.24**	-.30**	.39**	.34**	.41**	-.33**	-.02	-.39**	-.34**		.44**
14	.12	.01	.07	-.04	-.01	.06	.02	.14*	.01	-.26**	-.19**	-.13*	.41**	

Napomene: Rezultati iznad dijagonale odnose se na majku, a ispod dijagonale na oca; $p < .01^{**}$; $p < .05^{*}$; 1-zadovoljstvo životom; 2-spol; 3-povjerenje; 4-komunikacija; 5-otuđenost; 6-prihvatanje; 7-usmjerenost na dijete; 8-prihvatanje individuacije; 9-neprijateljska udaljenost; 10-intruzivnost; 11-hostilna kontrola; 12-usađivanje anksioznosti; 13-slaba disciplina; 14-ekstremna autonomnost.

Tablica 6. Hijerarhijska regresijska analiza predviđanja zadovoljstva životom ($N=260$)

			1. korak		2. korak		3. korak		
			β	p	β	p	β	p	
Prvi blok: Spol	Spol ¹		-.10	.10	-.11	.04	-.12	.04	
Drugi blok: Privrženost roditelju	Povjerenje	Majka			.32	<.001	.30	.01	
		Otac			.01	.96	.02	.91	
	Komunikacija	Majka			.04	.66	.09	.40	
		Otac			.31	.00	.28	.03	
	Otudjenost	Majka			-.07	.41	-.10	.28	
		Otac			.05	.56	.04	.72	
Treći blok: Roditeljsko ponašanje	Prihvaćanje	Majka					-.14	.22	
		Otac					.24	.05	
	Usmjerenost na dijete	Majka					.17	.03	
		Otac					.00	.98	
	Prihvaćanje individuacije	Majka					-.03	.74	
		Otac					-.20	.05	
	Neprijateljska udaljenost	Majka					.00	.96	
		Otac					.00	.98	
	Intruzivnost	Majka					-.05	.45	
		Otac					-.02	.82	
	Hostilna kontrola	Majka					.01	.91	
		Otac					.03	.76	
	Usađivanje anksioznosti	Majka					-.02	.84	
		Otac					.08	.33	
	Slaba disciplina	Majka					-.01	.93	
		Otac					.02	.77	
	Ekstremna autonomnost	Majka					-.02	.77	
		Otac					.13	.06	
				$R^2 = .01$		$R^2 = .36$		$R^2 = .41$	
				$F = 2.74$		$\Delta R^2 = .35$		$\Delta R^2 = .05$	
			$p = .10$		$F = 20.29$		$F = 6.51$		
					$p < .001$		$p < .001$		

Napomena: ¹Spol je kodiran 1 = muški, 2 = ženski.

Iz Tablice 5 vidljivo je kako je zadovoljstvo životom adolescenata statistički značajno nisko povezano s otudjenosti oca, majčinom i očevom usmjerenosti na dijete, prihvaćanjem individuacije, neprijateljskom udaljenošću, hostilnom kontrolom, usađivanjem anksioznosti te očevom slabom disciplinom ($p < .01$). Također, statistički je značajno umjereno povezano s majčinim i očevim povjerenjem i komunikacijom, otudjenosti majke te majčinim i očevim prihvaćanjem ($p < .01$). Zadovoljstvo životom adolescenata pozitivno je povezano s majčinim i očevim povjerenjem, komunikacijom, prihvaćanjem, usmjerenosti na dijete, prihvaćanjem individuacija te očevom slabom disciplinom. Također, negativno je povezano s majčinom i očevom otudjenosti, neprijateljskom udaljenosti, hostilnom kontrolom i usađivanjem anksioznosti. Dakle, adolescenti koji kod roditelja percipiraju veće povjerenje, komunikaciju,

prihvaćanje, usmjerenost na njih i prihvaćanje njihove individuacije te kod oca čvršću disciplinu više su zadovoljni svojim životom. Uz to, više su zadovoljni životom adolescenti čiji roditelji nisu otuđeni i neprijateljski udaljeni od njih te čiji roditelji pokazuju nisku hostilnu kontrolu i usađivanje anksioznosti. Nije dobivena statistički značajna povezanost zadovoljstva životom adolescenata sa spolom, majčinom i očevom intruzivnosti, majčinom slabom disciplinom te majčinom i očevom ekstremnom autonomijom.

Prema podacima u Tablici 6, može se vidjeti kako je setom od tri bloka prediktora, spolom, privrženosti roditelju i roditeljskim ponašanjem, objašnjeno 41% varijance zadovoljstva životom adolescenata. Statistički značajan doprinos objašnjenju varijance zadovoljstva životom adolescenata imaju dva bloka prediktora, privrženost roditelju ($R^2 = .36$, $p < .001$) i roditeljsko ponašanje ($R^2 = .41$, $p < .001$), dok se blok spola pokazao statistički neznačajnim ($R^2 = .01$, $p = .10$). Statistički značajnim prediktorima pokazali su se spol, majčino povjerenje, očeva komunikacija i prihvaćanje, majčina usmjerenost na dijete te očevo prihvaćanje individuacije. Najsnažnijim prediktorom zadovoljstva životom adolescenata pokazalo se majčino povjerenje ($\beta = .30$, $p = .01$), nakon kojeg slijede očeva komunikacija ($\beta = .28$, $p = .03$), te očevo prihvaćanje ($\beta = .24$, $p = .05$) i prihvaćanje individuacije ($\beta = -.20$, $p = .05$) koji se nalaze na rubu statističke značajnosti, potom majčina usmjerenost na dijete ($\beta = .17$, $p = .03$) i posljednje spol ($\beta = -.12$, $p = .04$). Valja napomenuti kako je spol u prvom koraku bio statistički neznačajan, dok je u drugom i trećem koraku, nakon uvođenja privrženosti roditelju i roditeljskog ponašanja, postao statistički značajan.

5. Rasprava

Cilj istraživanja bio je utvrditi postoje li spolne razlike u zadovoljstvu životom, percepciji roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju kod adolescenata te ispitati postoji li razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju majka i očeva i privrženosti adolescenta majci i ocu. Također, utvrditi u kojoj mjeri spol, roditeljsko ponašanje i privrženost roditeljima mogu predvidjeti zadovoljstvo životom kod adolescenata.

Rezultati istraživanja pokazali su kako su adolescenti u prosjeku visoko zadovoljni svojim životom, što je u skladu s brojnim prijašnjim istraživačkim nalazima (Huebner i sur., 2000; Penezić, 2006; Raboteg-Šarić i sur., 2009). Također, što se tiče prvog istraživačkog problema o spolnim razlikama u zadovoljstvu životom, u ovom istraživanju dobiveno je kako nema razlike u zadovoljstvu životom između mladića i djevojaka. Prijašnja istraživanja o spolnim razlikama pokazala su nekonzistentne nalaze. Primjerice, Huebner i suradnici (2000) su na uzorku američkih srednjoškolaca pokazali kako ukupno zadovoljstvo životom nije povezano sa spolom, rasom i razredom srednjoškolaca. S druge strane, Raboteg-Šarić i suradnici (2009) su na uzorku hrvatskih srednjoškolaca dobili da postoje razlike u zadovoljstvu životom adolescenata s obzirom na spol, na način da su djevojke manje zadovoljne svojim životom nego mladići. Iako se u ovom istraživanju pokazalo da djevojke u prosjeku pokazuju nešto manje zadovoljstvo životom od mladića, ta razlika ipak nije bila statistički značajna. Zanimljivo je napomenuti kako se u istraživanju Raboteg-Šarić i suradnika (2009) spol pokazao indirektno povezan sa zadovoljstvom životom preko samopoštovanja. Moguće je da nisu dobivene razlike u zadovoljstvu životom između djevojaka i mladića jer spol adolescenata nije direktno, već indirektno povezan sa zadovoljstvom životom preko nekih drugih varijabli.

U okviru drugog istraživačkog problema, očekivali smo kako će adolescenti percipirati razliku između majki i očeva u roditeljskom ponašanju, odnosno da će percipirati da majke pokazuju više emocionalnosti i psihološke kontrole nego očevi, a očevi više bihevioralne kontrole nego majke. To očekivanje je djelomično potvrđeno. Naime, adolescenti su procijenili kako majke pokazuju više emocionalnosti i psihološke kontrole nego očevi, no za bihevioralnu kontrolu smatraju kako se roditelji ne razlikuju. Točnije, procijenili su kako su majke više prihvaćajuće i usmjerene na njih te da više prihvaćaju njihovu individuaciju nego očevi. Također, majke pokazuju veću intruzivnost i hostilnu kontrolu nego očevi. Ovakvi rezultati u skladu su s očekivanjima. Naime, istraživanja koja su zasebno proučavala majčinu i

očevu uključenost i bavljenje s djecom pokazala su kako se majke i očevi razlikuju s obzirom na odnos s djetetom (Macuka, 2007). Općenito, majke su više uključene u odgoj djece nego očevi, posebice kada se radi o brizi i njegovanju (Wood i Repetti, 2004). Prema svojoj djeci pokazuju veće prihvaćanje, pružanje podrške, pokazivanje topline i pozitivnih emocija te u odnosu sa svojom djecom koriste različite oblike emocionalnog izražavanja za razliku od očeva (Macuka, 2010).

Također, rezultati istraživanja koje je dobila Keresteš (1999) pokazali su kako su majke više prihvaćajuće, ali i sklonije psihološkom kontroliranju djeteta nego očevi. Ove podatke moguće je objasniti time da majke provode više vremena u brizi i bavljenju s djecom nego očevi. Stoga ih djeca procjenjuju brižnijima i toplijima nego očeve, ali su zato i u većoj prilici kontrolirati dijete. Naime, roditeljska psihološka i bihevioralna kontrola naročito su prisutne u razdoblju adolescencije kada mlade osobe imaju potrebu za nezavisnošću i individualizacijom. Silk i suradnici (2003) navode da tada roditelji provode bihevioralnu kontrolu radi kontrole socijalizacije i regulacije ponašanja adolescenta te psihološku kontrolu radi odvajanja adolescenta od vanjskih utjecaja i ograničavanja neovisnosti. Ono što u našem istraživanju nije bilo u skladu s očekivanjima je dimenzija bihevioralne kontrole. Istraživanja su pokazala kako su očevi skloniji bihevioralnom kontroliranju nego majke (Keresteš, 2002), ali u ovom istraživanju adolescenti majke i očeve procjenjuju jednako. Valja napomenuti kako su za subljestvice bihevioralne kontrole dobiveni najniži koeficijenti pouzdanosti. Koeficijenti pouzdanosti izraženi Cronbach alptom za slabu disciplinu iznose .53 za majku i .54 za oca te za ekstremnu autonomnost .58 za majku i .63 za oca, što upućuje u veći utjecaj nekontroliranog variranja te stoga valja ove rezultate uzeti s oprezom.

Što se tiče privrženosti roditelju, u današnje suvremeno doba tradicionalne uloge u društvu i obitelji polako nestaju te su očevi sve više uključeni u odgoj djece. U odnosu na majke, za koje se smatra kako su od najranije dobi više uključene u brigu za djecu, stupanj očeve uključenosti povećava se s dobi djeteta. S time da se najveća promjena u uključenosti očeva događa na prijelazu iz predškolskog u školsko doba (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). No, rezultati našeg istraživanja pokazali su kako su adolescenti različito privrženi majci i ocu, čime smo potvrdili naša očekivanja. Pritom su adolescenti procijenili da imaju veće povjerenje i bolju komunikaciju s majkom nego s ocem, dok očeve procjenjuju više otuđenima nego majke. U razdoblju adolescencije, adolescenti nastoje biti što manje ovisni o primarnim objektima privrženosti, odnosno roditeljima, te se sve više okreću vršnjacima. To je razdoblje u kojem se često stvaraju dugoročne romantične ili prijateljske veze, koje imaju

sve odlike privrženosti. No, ipak se pokazalo kako se adolescenti i dalje obraćaju svojim roditeljima u vremenima pojačanog stresa i koriste ih kao objekte privrženosti (Allen i Land, 1999; Lapsley i Egerton, 2002). Iako se u suvremeno doba očeva uključenost u odgoj djece povećala, adolescenti ih i dalje smatraju više otuđenima nego majke te se čini kako su majke ipak primaran objekt privrženosti adolescenata. One su te čije su interakcije s djecom ispunjene bliskošću, razgovorom i usmjeravanjem od najranije dobi, te stoga ne čudi da adolescenti navode kako s njima ostvaruju bolju komunikaciju i veće povjerenje nego s očevima (Macuka, 2008).

Rezultati drugih autora o povezanosti spola djeteta i roditeljskog ponašanja nisu konzistentni. Neka istraživanja govore da se roditelji različito ponašaju prema djevojkama i mladićima, a druga da ne postoje razlike u roditeljskom ponašanju s obzirom na spol djeteta (Keresteš, 1999). U ovom istraživanju efekt spola djeteta pokazao se značajan samo kod slabe discipline, odnosno adolescenti su procijenili da postoji razlika u disciplini roditelja između mladića i djevojaka, na način da djevojke doživljavaju slabiju disciplinu nego mladići. U istraživanju McKee i suradnika (2007) također je dobiveno da majke i očevi provode čvršću disciplinu prema sinovima nego kćerima, što je u skladu s našim rezultatima. Jedno od mogućih objašnjenja ovakvih nalaza je uloga rodni stereotipa u disciplini djece. Moguće je da roditelji još uvijek vjeruju da je mladićima potrebna veća disciplina u kontroli njihova ponašanja nego djevojkama, pogotovo u razdoblju adolescencije kada se adolescenti okreću od roditelja prema vršnjacima. S druge strane, pokazalo se da su mladići, za razliku od djevojaka, skloniji delinkventnom ponašanju (Lagrange i Silverman, 1999), te je stoga moguće da mladići iziskuju čvršću disciplinu roditelja.

Interakcija spola djeteta i spola roditelja značajna je za neprijateljsku udaljenost, komunikaciju i otuđenost. Pritom adolescenti percipiraju kako majke pokazuju višu neprijateljsku udaljenost i otuđenost prema mladićima nego djevojkama, dok očevi višu neprijateljsku udaljenost i otuđenost pokazuju prema djevojkama nego mladićima. S druge strane, majke imaju veću komunikaciju s djevojkama nego mladićima, a očevi s mladićima nego djevojkama. Ovi rezultati idu u prilog tome da je mladićima otac, a djevojkama majka identifikacijski model. Stoga imaju veću potrebu za njihovim prihvaćanjem te je moguće da iz tog razloga više vremena provode s roditeljem istog spola nego suprotnog. Također, zbog „osjetljive prirode“ perioda adolescencije moguće je da veće razumijevanje za ono kroz što trenutno prolaze mladići dobivaju od oca, a djevojke od majki (Youniss i Smollar, 1985, prema Sorić i Vulić-Prtorić, 2006).

Rezultati povezanosti zadovoljstva životom s dimenzijama roditeljskog ponašanja i privrženosti roditelju pokazali su kako su adolescenti koji roditelje procjenjuju visoko na dimenzijama povjerenja, komunikacije, prihvaćanja, usmjerenosti na dijete i prihvaćanja njihove individuacije te koji očeve procjenjuju nisko na slaboj disciplini više zadovoljni svojim životom. Također, više su zadovoljni svojim životom adolescenti čiji roditelji nisu otuđeni i neprijateljski udaljeni od njih te koji pokazuju nisku hostilnu kontrolu i usađivanje anksioznosti. Što se tiče privrženosti, sve tri dimenzije pokazale su se povezane sa zadovoljstvom životom. Nickerson i Nagle (2004) su u svojem istraživanju dobili da su povjerenje i komunikacija pozitivno, a otuđenost negativno povezani sa zadovoljstvom životom adolescenata, što je naše istraživanje potvrdilo. Dakle, možemo zaključiti kako je privrženost i u razdoblju adolescencije vrlo bitna za zadovoljstvo životom mladih ljudi.

Nadalje, sve subljestvice emocionalnosti za oba roditelja povezane su sa zadovoljstvom životom, odnosno prihvaćanje, usmjerenost na dijete i prihvaćanje individuacije su pozitivno povezane, a neprijateljska udaljenost negativno sa zadovoljstvom životom adolescenata. Dobiveni rezultati u skladu su s prijašnjim nalazima koji ukazuju da obiteljska klima u kojoj su članovi obitelji emocionalno bliski pogoduje zadovoljstvu životom adolescenata (Tuce i Fako, 2014). Poznato je kako su otvorena komunikacija i razumijevanje u odnosu između roditelja i djeteta povezani s pozitivnim ishodima djeteta (Man, 1991; Paterson i sur., 1994, sve prema Nickerson i Nagle, 2004). Ukoliko djeci nedostaje prihvaćanje, pažnja i ljubav od strane roditelja može doći do raznih problema poput problema u ponašanju, anksioznosti, nesigurnosti, lošoj slici o sebi te lošem školskom uspjehu (Rohner i Rohner, 1980, prema Klarin, 2006).

Prijašnja istraživanja o povezanosti dimenzije psihološke kontrole i zadovoljstva životom dobivala su rezultate o negativnoj povezanosti (Cacioppo, Pace i Zappulla, 2013; Seibel i Johnson, 2001) ili da povezanosti nema (Leung, McBride-Chang i Lai, 2004; Tuce i Fako, 2014). U ovom istraživanju dvije od tri subljestvice psihološke kontrole negativno su povezane sa zadovoljstvom životom, a to su hostilna kontrola i usađivanje anksioznosti kod oba roditelja. Općenito, psihološka kontrola roditelja povezana je s brojnim internaliziranim i eksternaliziranim problemima kod djece te stoga ne čudi što su adolescenti koji roditelje percipiraju visoko na psihološkoj kontroli manje zadovoljni svojim životom (Klarin i Đerđa, 2014).

Kod biheviornalne kontrole je dobiveno da su adolescenti koji kod oca percipiraju čvršću disciplinu više zadovoljni životom. Ovi rezultati mogu se donekle objasniti time da je uloga oca u obitelji drugačija nego uloga majke. Naime, Youniss i Smollar (1985, prema Sorić i Vulić-Prtorić, 2006) navode kako je odnos sina i oca distanciraniji od odnosa s majkom te u većoj mjeri sadrži poštovanje. Također, da kćeri vide oca kao autoritativnu figuru od koje dobivaju savjete i pravila kako se ponašati. Stoga je moguće da adolescenti više vide majku kao izvor topline i bliskosti, a oca kao onog koji određuje granice i pravila ponašanja. S druge strane, već je napomenuto da su za subljestvice biheviornalne kontrole dobiveni najniži koeficijenti pouzdanosti. Za slabu disciplinu oca koeficijent pouzdanosti izražen Cronbach alphasom iznosi .54, te stoga treba ovaj nalaz uzeti s oprezom.

Hijerarhijskom regresijskom analizom provjerili smo mogućnost predikcije zadovoljstva životom kod adolescenata na temelju spola, privrženosti roditelju i percipiranog roditeljskog ponašanja. Najboljim prediktorom zadovoljstva životom adolescenata pokazalo se majčino povjerenje, nakon kojeg slijede očeva komunikacija, prihvaćanje i prihvaćanje individuacije, potom majčina usmjerenost na dijete i posljednje spol. Što je veće majčino povjerenje, očeva komunikacija, prihvaćanje oca i majčina usmjerenost na dijete te manje očevo prihvaćanje individuacije, to je veće zadovoljstvo životom. Također, mladići naspram djevojaka pokazuju veće zadovoljstvo životom. Zanimljivo je napomenuti kako je spol u prvom koraku analize bio statistički neznačajan te se kao značajan prediktor pokazao tek u drugom i trećem koraku, nakon uvođenja dimenzija privrženosti roditelju i roditeljskog ponašanja. Razlog tome može biti taj da je spol indirektno povezan sa zadovoljstvom životom preko nekih drugih varijabli vezanih uz roditeljsko ponašanje i privrženost.

Također, setom od tri bloka prediktora (spol, privrženost roditelju, roditeljsko ponašanje) objašnjeno je 41% varijance zadovoljstva životom adolescenata. Dobiveni rezultati u skladu su s prijašnjim nalazima koji ukazuju da je odnos s roditeljima ključan za zadovoljstvo životom adolescenata (Suldo i Huebner, 2004). Neka istraživanja su čak dobila kako je percepcija kvalitete odnosa s roditeljima snažniji prediktor zadovoljstva životom adolescenata nego percepcija tjelesnog izgleda, self koncepta i odnosa s vršnjacima (Dew i Huebner, 1999, prema Suldo i Huebner, 2004).

No, provedeno istraživanje ima nekoliko ograničenja i nedostataka. Za početak, istraživanje je provedeno na prigodnom, a ne reprezentativnom uzorku. Naime, u istraživanju su sudjelovali samo učenici drugih i trećih razreda dviju gimnazija, što onemogućuje

uopćavanje rezultata na populaciju adolescenata. Bilo bi dobro u budućim istraživanjima uključiti sve generacije od prvog do četvrtog razreda te uključiti i učenike koji pohađaju strukovne i trogodišnje škole. Također, kod obrade rezultata bili su izostavljeni učenici sa samohranim roditeljima. Bilo bi zanimljivo istražiti u budućnosti razliku u doprinosu različitih odrednica roditeljstva u predviđanju zadovoljstva životom adolescenata koji žive u dvoroditeljskim obiteljima te adolescenata koji žive sa samohranim roditeljima.

Nadalje, rezultati istraživanja temelje se na procjenama adolescenata o njihovom odnosu s roditeljima te je moguće da bi se sami roditelji procjenjivali drugačije što bi dovelo do drugačijih rezultata. Međutim, za roditeljsko ponašanje i privrženost roditelju bitan je subjektivan doživljaj adolescenata. Kao što je već spomenuto, Schaefer (1965) je pokazao kako je percepcija roditeljskog ponašanja više povezana s prilagodbom djeteta nego stvarno ponašanje roditelje. No, kako bi se sa sigurnošću moglo zaključivati o ovim rezultatima bilo bi dobro uključiti i roditelje u istraživanje te provesti longitudinalno istraživanje koje bi uključilo puno veći uzorak sa sudionicima različite dobi, obrazovanja te životnih uvjeta.

Idući nedostatak je taj što su u istraživanju sudjelovali samo oni učenici koji su to željeli. Naime, Milas (2005) kaže kako se dobrovoljci i nedobrovoljci značajno razlikuju u obrazovanju, društvenoj klasi, inteligenciji, potrebi za odobravanjem i društvenosti. Drugim riječima, pokazalo se kako su dobrovoljci bolje obrazovani, pripadaju višoj društvenoj klasi, imaju višu inteligenciju, veću potrebu za odobravanjem te su društveniji. Stoga, treba paziti kod uopćavanja rezultata na cijelu populaciju. Također, iako je istraživanje bilo anonimno, postoji mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora, ponajviše zbog intimnih pitanja vezanih uz odnos s roditeljem, ali i zbog vršnjaka koji su samom prisutnošću mogli utjecati na odgovoranje.

Posljednji nedostatak odnosi se na samu metodologiju istraživanja koja onemogućuje donošenje zaključaka o uzročno-posljedičnim vezama, već samo zaključke o povezanosti između ispitivanih varijabli te predviđanje jednih varijabli na temelju drugih.

Unatoč navedenim nedostacima, rezultati ovog istraživanja mogu biti korisni u različitim područjima psihologije poput kliničke, školske, zdravstvene i razvojne psihologije. Također, mogu se primijeniti u edukaciji stručnjaka iz raznih područja rada s adolescentima i roditeljima kao što su profesori, odgajatelji, pedagozi, psiholozi i ostali. Isto tako, mogu poslužiti stručnjacima u osmišljavanju edukativnih radionica za roditelje usmjerene na

kompetentno roditeljstvo gdje bi se naglašavala važnost kvalitetnog obiteljskog odnosa za pozitivne razvojne ishode djece.

Istraživanja poput ovoga mogu koristiti i u terapijskim procesima, posebice obiteljskoj terapiji koja je ključna kada postoji problem koji ima utjecaj na obiteljsko funkcioniranje. U takvoj vrsti terapije znanja o roditeljstvu i privrženosti bila bi vrlo korisna u poboljšanju međusobnih odnosa u obitelji. Posljednje, dobiveni rezultati mogu pomoći istraživačima u daljnjim istraživanjima, posebice zbog manjka istraživanja ovakvog tipa u Hrvatskoj.

6. Zaključak

Rezultati istraživanja na uzorku adolescenata pokazali su kako nema značajne razlike između djevojaka i mladića u zadovoljstvu životom. Oba spola u prosjeku procjenjuju kako su visoko zadovoljni svojim životom.

Analiza varijance pokazala je kako postoji razlika između djevojaka i mladića u procjeni roditeljske discipline, na način da djevojke doživljavaju nešto slabiju disciplinu od strane roditelja u odnosu na mladiće. Također, dobiveno je da adolescenti različito procjenjuju majke i očeve. Odnosno, adolescenti procjenjuju da su majke više prihvaćajuće i usmjerene na njih te da više prihvaćaju njihovu individuaciju nego očevi. Također, imaju veće povjerenje i komunikaciju s majkom nego s ocem, iako za majke smatraju da pokazuju veću intruzivnost i hostilnu kontrolu nego očevi. S druge strane, adolescenti očeve procjenjuju više neprijateljski udaljenijima i otuđenijima nego majke. No, isto tako je dobiveno da majke pokazuju veću neprijateljsku udaljenost i otuđenost prema mladićima, dok očevi veću neprijateljsku udaljenost i otuđenost pokazuju prema djevojkama. Također, majke imaju veću komunikaciju s djevojkama nego s mladićima, a očevi s mladićima nego s djevojkama.

Dobiveno je da je zadovoljstvo životom adolescenata povezano s majčinim i očevim povjerenjem, komunikacijom, otuđenosti, prihvaćanjem, usmjerenosti na dijete, prihvaćanjem individuacije, neprijateljskom udaljenosti, hostilnom kontrolom i usađivanjem anksioznosti te slabom disciplinom oca. Drugim riječima, adolescenti koji kod roditelja percipiraju veće povjerenje, komunikaciju, prihvaćanje, usmjerenost na njih i prihvaćanje njihove individuacije te kod oca čvršću disciplinu više su zadovoljni svojim životom. Uz to, više su zadovoljni životom adolescenti čiji roditelji nisu otuđeni i neprijateljski udaljeni od njih te čiji roditelji pokazuju nisku hostilnu kontrolu i usađivanje anksioznosti.

Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je kako spol, privrženost roditelju i roditeljsko ponašanje zajedno objašnjavaju 41% varijance zadovoljstva životom adolescenata. Pritom se kao najsnažniji prediktor pokazalo majčino povjerenje, nakon kojeg slijede očeva komunikacija, prihvaćanje i prihvaćanje individuacije, majčina usmjerenost na dijete te spol. Drugim riječima, što je veće majčino povjerenje, očeva komunikacija, prihvaćanje i prihvaćanje individuacije te majčina usmjerenost na dijete, to je veće zadovoljstvo životom adolescenata. Također, uvođenjem blokova privrženosti roditelju i roditeljskog ponašanja u

regresijsku analizu, spol postaje statistički značajan prediktor na način da mladići naspram djevojaka iskazuju veće zadovoljstvo životom.

S obzirom na rezultate istraživanja možemo zaključiti kako su roditeljsko ponašanje i privrženost roditelju od velike važnosti za zadovoljstvo životom adolescenta. Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti svim stručnjacima u radu s roditeljima i adolescentima, ali isto tako i svim znanstvenicima u daljnjem proučavanju odnosa različitih odrednica roditeljstva i života adolescenata.

7. Literatura

- Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59-91.
- Allen, J. P. i Land, D. (1999). Attachment in adolescence. U J. Cassidy i P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (str. 319-335). New York: The Guilford press.
- Arendell, T. (1997). *Contemporary parenting: challenges and issues*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Argyle, M. i Martin, M. (1991). The psychological causes of Happiness. U F. Stack, M. Argyle i N. Schwarz (ur.), *Subjective well-being: an interdisciplinary perspective* (str. 77-100). Oxford: Pergamon Press.
- Armsden, G. C. i Greenberg, M. T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Relationships to well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296-3319.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. i Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalizes and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120-1136.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. i Olsen, J. A. (2005). Parental support, behavioral control, and psychological control: Assessing relevance across time, method, and culture. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4), 1-147.
- Bezinović, P. i Petak, A. (2001). Društvenost, roditeljstvo i prilagodba adolescenata na sjevernojadranskim otocima. *Sociologija i prostor*, 39(1-4), 211-237.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss*. New York: Basic Books.
- Brajša-Žganec, A. i Kaliterna Lipovčan, Lj. (2006). Kvaliteta življenja, životno zadovoljstvo i sreća osoba koje profesionalno pomažu drugima. *Društvena istraživanja Zagreb*, 15(4-5), 713-728.
- Brief, A. P., Butcher, A. H., George, J. M. i Link, K. E. (1993). Integrating bottom-up and top-down theories of subjective well-being: the case of health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 646-653.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American psychologist*, 32(7), 513-531
- Brooks-Gunn, J. i Markman, L. B. (2005). The Contribution of Parenting to Ethnic and Racial Gaps in School Readiness. *The Future of Children*, 15(1), 139-168.

- Browne, J. P., O'Boyle, C. A., McGee, H. M., Joyce, C. R. B., McDonald, N. J., O'Malley, K. i Hiltbrunner, B. (1994). Individual quality of life in the healthy elderly. *Quality of Life Research*, 3(4), 235-244.
- Bulmer, M.G. (1979). *Principles Of Statistics*. New York: Dover Publications.
- Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete?* Zagreb: Marko M. usluge d.o.o.
- Cacioppo, M., Pace, U. i Zappulla, C. (2013). Parental Psychological Control, Quality of Family Context and Life Satisfaction Among Italian Adolescents. *Child Indicators Research*, 6(1), 179-191.
- Collins, W. A. i Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationships in middle childhood and adolescence: A developmental analysis. *Developmental review*, 11(2), 99-136.
- Cummings, E. M., Davies, P. T. i Campbell, S. B. (2002). *Developmental Psychopathology and Family Process: Theory, Research, and Clinical Implications*. New York: The Guilford Press.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68.
- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and illbeing. *Journal of Happiness Studies*, 7(4), 397-404.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. i Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., Lucas, R. E. i Oishi, S. (2005). Subjective Well-Being: The Science of Happiness and Life satisfaction. U C. R. Snyder i S. J. Lopez (ur.), *Handbook of positive psychology* (str. 63-73). New York: Oxford University Press.
- Gilman, R. i Huebner, E. S. (2006). Characteristics of Adolescents Who Report Very High Life Satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 293-301.
- Huebner, E. S., Drane, W. i Valois, R. F. (2000). Levels and demographic correlates of adolescent life satisfaction reports. *Social Psychology International*, 21(3), 281-292.
- Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Keresteš, G. (2001). Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki. *Društvena istraživanja*, 10(4-5), 903-925.
- Keresteš, G. (1999). *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Zagreb: Naklada Slap.

- Klarin, M., i Đerđa V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), 243-262.
- Lacković-Grgin, K. (2011). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja*, 20(4), 1063-1083.
- Lagrange, T. C. i Silverman, R. A. (1999). Low self-control and opportunity: Testing the general theory of crime as an explanation for gender differences in delinquency. *Criminology*, 37(1), 41-72.
- Lapsley, D. K. i Edgerton, J. (2002). Separation-individualization, Adult Attachment style, and College Adjustment. *Journal of Counseling and Development*, 80(4), 484-492.
- Leung, C. Y.-W., McBride-Chang, C. i Lai B. P.-Y. (2004). Relations among maternal parenting style, academic competence, and life satisfaction in Chinese early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 24(2), 113-145.
- Macuka, I. (2010). Osobne i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 13(1), 63-81.
- Macuka, I. (2008). Uloga dječje percepcije roditeljskoga ponašanja u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema. *Društvena istraživanja*, 17(6), 1179-1202.
- Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10(2), 179-199.
- Maleš, D. i Kušević, B. (2011). *Nova paradigma obiteljskog odgoja*. Zagreb: FF PRESS.
- McKee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, A. L., Forehand, R., Massari, C., Jones, D., Gaffney, C. A. i Zens, M. S. (2007). Harsh Discipline and Child Problem Behaviors: The Roles of Positive Parenting and Gender. *Journal of Family Violence*, 22(4), 187-196.
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Miljković, D. (2013). Zdravlje i subjektivna dobrobit. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, (7), 223-237.
- Nickerson, A. B. i Nagle, R. J. (2004). The Influence of Parent and Peer Attachments on Life Satisfaction in Middle Childhood and Early Adolescence. *Social Indicators Research*, 66(1), 35-60.
- Penezić, Z. (2006). Zadovoljstvo životom u adolescenciji i odrasloj dobi. *Društvena istraživanja*, 15(4-5), 643-669.
- Petani, R. (2015). Sociodemografska obilježja adolescenata i njihova percepcija dimenzija ponašanja roditelja. *Acta Iadertina*, 12(1), 43-56.
- Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A. i Šakić, M. (2009). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena istraživanja*, 18(3), 547-564.

- Ručević, S. (2011). Povezanost privrženosti roditeljima s rizičnim i delinkventnim ponašanjem kod adolescenata. *Društvena istraživanja*, 20(1), 167-187.
- Ručević, S. i Mihalj, I. (2013). Privrženost u adolescenciji - odnos kvalitete, stilova i dimenzija privrženosti: Usporedba djevojaka i mladića. *Psihologijske teme*, 22(1), 69-91.
- Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29(6), 552-557.
- Seibel, F. L. i Johnson, W. B. (2001). Parental Control, Trait Anxiety, and Satisfaction with Life in College Students. *Psychological Reports*, 88(2), 473-480.
- Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T. i Steinberg, L. (2003). Psychological controle and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs? *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 113-128.
- Sorić, I. i Vulić-Prtorić, A. (2006). Percepcija roditeljskog ponašanja, školska samoeфикаsnost i kauzalne atribucije u kontekstu samoregulacije učenja. *Društvena istraživanja*, 15(4), 773-779.
- Suldo, S. M. i Huebner, E. S. (2006). Is Extremely High Life Satisfaction During Adolescence Advantageous? *Social Indicators Research*, 78(2), 179-203.
- Suldo, S. M. i Huebner, E. S. (2004). The Role of Life Satisfaction in the Relationship Between Authoritative Parenting Dimensions and Adolescent Problem Behavior. *Social Indicators Research*, 66(1), 165-195.
- Tadić, M. (2010). Pregled nekih istraživanja u kontekstu subjektivne dobrobiti. *Društvena istraživanja*, 19(1-2), 117-136.
- Tuce, Đ. i Fako, I. (2014). Odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata. *Psihologijske teme*, 23(3), 407-433.
- Valois, R. F., Zullig, K. J., Huebner, E. S. i Drane, J. W. (2001). Relationship between life satisfaction and violent behaviors among adolescents. *American Journal of Health Behavior*, 25(4), 353-366.
- Vasta, R., Haith M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Wood, J. J. i Repetti, R. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in parental caregiving involvement. *Journal of Family Psychology*, 18(1), 237-249.